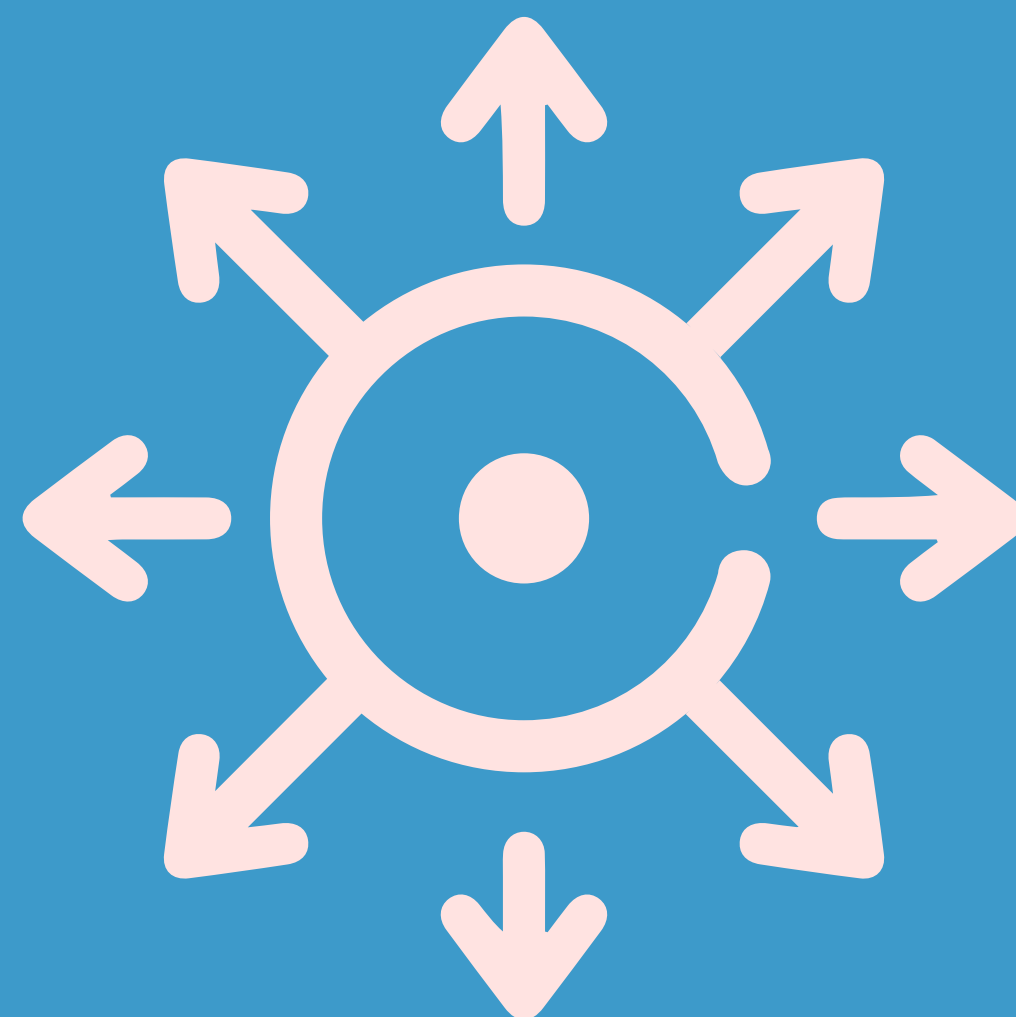

Activiteitenoverzicht 2023

Kunsten'92

Inhoud

Voorwoord	3	4 Europaplatform	72
Bijeenkomsten	7	5 BKNL	74
Thema's	27	6 Overige samenwerkingen	76
1 Verkiezingen	28	Kunsten '92	77
2 Tweede Kamer en kabinet	32	– Leden	78
3 Cultuurstelsel	34	– Bestuur	82
4 Arbeidsmarkt en makers	35	– Kantoor	86
5 Verbreding & verbinding	53	– Codes	88
Platforms	62	– Online communicatie	97
1 Taskforce culturele en creatieve sector	63	– In de media	98
2 Erfgoedplatform	65	Colofon	103
3 Cultuureducatie en amateurkunstplatform	70		

Voorwoord

2023 kenmerkte zich voor Kunsten '92 door vele veranderingen. Zo heeft Marianne Versteegh - na 30 jaar niet aflatende inzet - Kunsten '92 verlaten vanwege het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd. Er was de val van het kabinet vlak voor het zomerreces. En er waren verkiezingen in november, met onvoorspelbare vooruitzichten, en een Raad voor Cultuur die werkte aan een nieuw cultuurstelsel voor 2029. Dit alles in een roerige nationale en internationale context.

Verandering ook omdat de staatssecretaris van cultuur en media middelen beschikbaar heeft gesteld voor eerlijke betaling van makers en werkenden in de (rijksge subsidieerde) cultuursector. Eerlijke betaling in de gehele sector is een van de onderwerpen waar Kunsten '92 zich al jaren sterk voor maakt.

Verandering was er bovendien met mij als opvolger van Marianne Versteegh. Marianne zette al in op verbreding, wij zetten die nu verder door. Dat wil zeggen verbreding naar andere overheden en

Voorwoord

naar andere domeinen omdat kunst, cultuur, erfgoed en de creatieve sector ook daar onmisbaar zijn. Zoals verbinding tussen kunst en gezondheid, cultuur en onderwijs, kunst en wetenschap en cultuur en verduurzaming.

Verandering ook omdat het aantal leden van Kunsten '92 opnieuw is gegroeid!

Gelukkig zijn ook veel dingen hetzelfde gebleven. Zo is de doelstelling van Kunsten '92 niet veranderd: *De vereniging heeft ten doel een bloeiend klimaat voor kunst, cultuur, erfgoed en creatieve sector te bevorderen. De positie van kunst, cultuur, erfgoed en creatieve sector in het algemeen belang te verstevigen en het behartigen van belangen van instellingen en makers werkzaam op het gebied van kunst, cultuur, erfgoed en creatieve sector, vanuit het gemeenschappelijke belang.*

De ambitie die we met [KUNSTEN2030](#) hebben geschetst is nog steeds een goede leidraad, net als de Fair Practice Code. Agenda-setting en belangenbehartiging van kunst, cultuur, erfgoed en de creatieve sector waren en blijven de kern van Kunsten '92. We doen dat voor de korte, middellange en de lange termijn.

We hebben veel gedaan in 2023. Zo hadden we veel aandacht voor makers, bij verschillende bijeenkomsten in bijvoorbeeld Maastricht en in Amsterdam. Ook werd de BNG Bank Erfgoedprijs weer uitgereikt, deze keer aan Weert, was er een Paradisodebat en coördineerde Kunsten '92 de Taskforce culturele en creatieve sector. En nog veel meer.

Voorwoord

Kunsten '92 mag zich rijk rekenen met een toegewijd algemeen bestuur, onder leiding van twee deskundige en betrokken covoorzitters, en met enthousiaste medewerkers op het bureau. Een jaar ben ik nu directeur van Kunsten '92. Ik ervaar het als een voorrecht dat ik mij voor deze vereniging en sector mag en kan inzetten.

Lees meer details over het bovenstaande en andere punten in dit Activiteitenoverzicht 2023. Ik wens iedereen hierbij veel lezen en kijkplezier!

Astrid Weij

Directeur Kunsten '92

Bijeenkomsten

Bijeenkomsten | Makers / kunstenaars

Transforming Institutions | Maastricht 14 april

De Jan van Eyck Academie verwelkomde op 14 april 2023 leden en genodigden van Kunsten '92 in Maastricht. In deze tijd van klimaat-instorting en elkaar opstuwende crises op sociaal-maatschappelijk, geopolitiek, economisch en cultureel vlak, wordt de roep om een fundamentele, systemische omwenteling steeds luider. Een transformatie in ons denken en doen is onvermijdelijk en de betekenis van kunst en cultuur in dit transformatieproces dienen op waarde geschat te worden. Onderzoek in de kunsten – de vernieuwende concepten en uitdrukkingsvormen, de transformerende denkbeelden die zich daar aftekenen vinden hun weg van de onderstroom naar de mainstream van het maatschappelijk debat. Kennisvergaring, beeldverruiming en innovatieve inzichten beginnen daar, aan de basis.

Bijeenkomsten | Makers / kunstenaars

Hicham Khalidi, directeur van de Jan van Eyck Academie, en Liesbeth Bik, voorzitter van de Akademie van Kunsten, gaven een voordracht, waarna kunstenaar Antye Guenther vertelde over haar PhD-onderzoek. Anne Breure, covoorzitter van Kunsten '92 en creatief directeur van Theater Utrecht, reflecteerde op de voordrachten, ook in het kader van de bredere discussie rondom de herziening van het cultuurstelsel en de langere termijnvisie KUNSTEN2030. Aansluitend vond een gesprek plaats met de aanwezigen, onder leiding van Kitty Zijlmans, emeritus hoogleraar hedendaagse kunstgeschiedenis aan de Universiteit Leiden. De bijeenkomst is [hier](#) terug te kijken.

V.l.n.r. Antye Guenther, Anne Breure, Liesbeth Bik, Frans Bastiaens (wethouder Maastricht), Jorien Wuite (cultuurwoordvoerder in de Tweede Kamer), Hicham Khalidi, Kitty Zijlmans.

Bijeenkomsten | Makers / kunstenaars

Symposium Kiezen voor Kunstenaars | Amsterdam 28 juni

Op woensdag 28 juni organiseerde Kunsten '92 in samenwerking met de Akademie van Kunsten een symposium over de vraag: hoe staat het met de vrije ruimte voor de kunst? Wat heeft 30 jaar rendementsdenken gedaan met de humuslaag waarop de kunsten kunnen bloeien? Wat betekent dit voor de positie van kunstenaars in de samenleving? En wat is de rol van de kunsten met het oog op de toekomst? Tijdens deze middag is onderzocht welke ruimte kunstenaars nodig hebben om de fascinaties die hen drijven te onderzoeken, om te experimenteren en daarmee hun onmisbare rol in de samenleving te vervullen. De bijeenkomst werd mede georganiseerd ter gelegenheid van het afscheid van algemeen secretaris van Kunsten '92, Marianne Versteegh, die in 2023 met pensioen ging. Het symposium is [hier](#) terug te kijken.

Bijeenkomsten | Makers / kunstenaars

Met o.a.: Meta Knol, directeur Leiden European City of Science 2022, en bestuurslid van Kunsten '92, Liesbeth Bik, voorzitter Akademie van Kunsten, Marleen Stikker, directeur Waag Society, Anna Noyons van (ink.) social design, Dalton Jansen, choreograaf, Anoeke Nuyens, theatermaker en Daniëlle Zawadi, dichter, Anne Breure en Marianne Versteegh, en saxofoniste Kika Sprangers en gitarist Teis Semey.

V.l.n.r. Marianne Versteegh en op de rug gezien Jeroen Bartelse, Anne Breure.

V.l.n.r. Anoeke Nuyens, Daniëlle Zawadi, Dalton Jansen, Meta Knol.

Bijeenkomst | Erfgoed

Erfgoed Symposium en uitreiking BNG Bank Erfgoedprijs 2023 | Eindhoven 8 juni

De ochtend in Eindhoven (de winnaar van de prijs in 2022) stond in het teken van verhalen en excursies naar onder andere de Kazerne, de Catharinakerk en het NRE-terrein. 's Middags verzorgde Joks Janssen (Professor of Practice 'Brede welvaart in de regio' aan de Tilburg University) een keynote over Groen erfgoed (het thema van de BNG Bank Erfgoedprijs 2023).

Na een presentatie door de jury over de genomineerden steden Arnhem, Nieuwegein, Roosendaal en Weert maakte juryvoorzitter Ina Adema (Commissaris van de Koning in Noord-Brabant) bekend dat de gemeente Weert de BNG Bank Erfgoedprijs 2023 in de wacht had gesleept.

Bijeenkomst | Erfgoed

In een afsluitend symposium, in samenwerking met Cultuur Eindhoven en onder leiding van jurylid Christian Pfeiffer (Bond Heemschut) keken we vanuit KUNSTEN2030 naar erfgoed. Waar staan we over 30 jaar? Wat is ons verhaal, hoe gaan we om met de uitdagingen van de volgende generaties en wat is de rol de creatieve sector? Dit gesprek vond plaats met ontwerpers Gudule Martens en Florian de Visser, en met Ward Rennen (Eindhoven Museum), Karel Loeff (Bond Heemschut), Dorine van Hoogstraten (Mooi Noord-Holland) en jurylid Marielle Hendriks (Erfgoedhuis Zuid-Holland).

V.l.n.r. Maes van
Lanschoot
(wethouder
Eindhoven),
Marc Wingens,
Astrid Weij,
Mat Meijs,
Ina Adema,
Heleen Alberdingk
Thijm.

V.l.n.r. (in de zaal,
niet de foto)
Karianne
Vandenbroecke,
Vita Teunissen,
Eveline Mineur,
Christian Pfeiffer.

Achterste rij: jury van de BNG Bank Erfgoedprijs. Op de voorste rij vertegenwoordigers van de genomineerde gemeenten Arnhem, Nieuwegein en Roosendaal; van de winnende gemeente Weert v.l.n.r. John van Cauteren; de wethouders Martijn van den Heuven en Suzanne Winters; Lianne Kegel.
Foto: Odette Beekmans

Bijeenkomst | Paradisodebat

Paradisodebat | Amsterdam 27 augustus

Het Paradisodebat 2023 scande de nieuwe politieke werkelijkheid, ruim anderhalve maand na de val het kabinet. Met op de agenda thema's als de rol voor regio's en gemeenten in het cultuurbeleid, een socialer (Fair Practice) en groener (duurzaam) cultuurbeleid, en meer financiële armslag voor makers, werkenden en organisaties. Onder leiding van moderator Jörgen Tjon A Fong (directeur Kleine Komedie en bestuurslid Kunsten '92) gingen politici – landelijk, regionaal en lokaal – in gesprek met mensen binnen en buiten het culturele veld over de toekomst van het cultuurbeleid en de actuele politieke situatie. Met als kompas bij deze gesprekken de drijvende waarden onder ons cultuurbestel, zoals solidariteit, toegankelijkheid, duurzaamheid en natuurlijk vertrouwen. Kijk het Paradisodebat 2023 [hier](#) terug.

V.l.n.r. aan tafel Jolanda Spoel, Hans Biesheuvel (op de rug gezien), Jörgen Tjon A Fong, Jorien Wuite.
Foto: Jelmer de Haas

Bijeenkomst | Paradisodebat

Bijdragen kwamen onder meer van Hans Biesheuvel (ONL voor Ondernemers), Peter Drenth (IPO | gedeputeerde provincie Gelderland | CDA), Soraya Groznik (The Movement Roermond), Lucien Kembel (LKCA), Hein Kuiken (wethouder gemeente Leeuwarden | PvdA), Jolanda Spoel (Bijlmer Parktheater), Martijn van der Steen (Nederlandse School voor Openbaar Bestuur), Robert Vroegindewey (Muziekschool Zeeland), Jorien Wuite (woordvoerder cultuur Tweede Kamer | D66) en covoorzitters van Kunsten '92 Anne Breure en Jeroen Bartelse. Met inspiratie van de Droominee (spoken word artiest Rik Zutphen).

A man with a beard and mustache, wearing a blue and red striped shirt, is performing on stage. He is holding a microphone and gesturing with his hands. The background is dark with blue and red stage lights. The image is framed by a thin orange border.

De Drominee
Foto: Jelmer de Haas

Kunsten'92

Bijeenkomst | Verkiezingen

Het Collectieve Creatieve Cultuurdebat | Utrecht 15 november

Op woensdagmiddag 15 november gingen (kandidaat) Tweede Kamerleden met elkaar in debat over kunst, cultuur, erfgoed en de creatieve sector. Aan de hand van diverse stellingen spraken zij over het onbenutte potentieel van de sector en wisselden zij van gedachten over hoe zij de bestaanszekerheid van werkenden in de sector willen verbeteren. Hun visie op de rol van de culturele en creatieve sector in onze maatschappij was onderdeel van het gesprek. Onder leiding van Evelien Bouma debatteerden de Kamerleden Jan Paternotte (D66), Mohammed Mohandis (GL-PvdA), Frank de Gram (PvdD), Peter Kwint (SP) en Hanneke Steen (CDA). Joost Smits van de Politieke Academie bracht de verschillende verkiezingsprogramma's in beeld. Deze beelden waren met AI gegenereerd.

Bijeenkomst | Verkiezingen

Het debat werd als collectief door de cultuur-, erfgoed- en creatieve sector georganiseerd:

De Creatieve Coalitie | Kunsten '92 | De Museumvereniging | FIM | VSCD | NAPK | VNPF | Kunstenbond | Platform Makers | LKCA | FCI | ECF.

V.l.n.r. Mohammed Mohandis, Frank de Gram, Peter Kwint, Hanneke Steen, Jan Paternotte, Evelien Bouma.

Kunstenaar Tinkebell

Joost Smits en Evelien Bouma.

Foto's: Jelmer de Haas

Bijeenkomst | KUNSTEN2030

ESNS 2023 panel | Groningen 19 januari

KUNSTEN2030 Met publiek en politiek naar een robuuste popsector

Welke wereld willen we creëren voor de popsector? Welke acties kunnen we formuleren wie neemt het voortouw om concrete stappen te zetten naar deze toekomst?

In 2022 presenteerde Kunsten '92 KUNSTEN2030: een visie op een nieuwe culturele en creatieve sector. Het vormt een ambitie voor Kunsten '92 en een inspiratiebron voor veranderingsprocessen in de culturele en creatieve sector en de context waarbinnen zij opereert. De richting wordt bepaald door zes gidsende principes; uitgangspunten die worden geconcretiseerd door interventies: praktisch uitvoerbare ideeën die vandaag nog kunnen worden opgestart om de visie van 2030 te realiseren.

Bijeenkomst | KUNSTEN2030

Tijdens het panelgesprek onder leiding van Jeroen van Erp (Fabrique) werden kritische vragen gesteld om de visie verder te concretiseren, en werden duidelijke doelstellingen geformuleerd om verder op en aan te bouwen. Met: Jan Hidding (agent 010), Rita Zipora (BAM! Popauteurs), Bianca Pander (BKB Het Campagnebureau), en Mirjam Wulfse (gedeputeerde Groningen en We The North).

Bijeenkomst | Internationaal cultuurbeleid

DutchCulture Congres 2023: Lokaal beleid, grenzeloze ambities | Arnhem 14 september

De eerste editie van het DutchCulture Congres richtte zich op internationale culturele samenwerking voor gemeentelijke en provinciale beleidsmakers. Welke kansen liggen er voor de makers uit de regio en hoe kunnen zij daarbij geholpen worden? Wat zijn voordelen van internationalisering voor gemeenten en provincies, en hoe actief zijn lokale kunstenaars, artiesten en gezelschappen? Tijdens deze dag vol interactieve en verdiepende sessies werden beleidsmakers geïnformeerd en geïnspireerd om te investeren in internationalisering binnen het lokale cultuurbeleid.

Bijeenkomst | Internationaal cultuurbeleid

Na de opening door Barbera Wolfensberger (DG van OCW) werd het gesprek aan de talkshowtafel gevoerd door Harry Tupan (Drents Museum, Assen), Iris Ruisch (State of Fashion, Arnhem), Henri Swinkels (Kunstloc Brabant, Tilburg) en Else Gootjes (Future is Heritage, Gelderland).

Het DutchCulture Congres 2023 werd georganiseerd in samenwerking met Interprovinciaal Overleg (IPO), Kunsten '92, Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) en Hermes Netwerk Cultuurbeleid.

Bijeenkomst | Cultuurnota 2025 - 2028

Ledenbijeenkomst over het advies van de Raad voor Cultuur BIS 25 - 28 | Utrecht 11 april

Op 2 april 2023 bracht de Raad voor Cultuur een advies uit aan staatssecretaris Uslu van Cultuur en Media, over het aanvraag- en beoordelingsproces van de Culturele basisinfrastructuur in de periode 2025 tot en met 2028 (BIS 25-28).

Om de reacties uit het veld te inventariseren organiseerde Kunsten '92 op dinsdag 11 april in de Stadsschouwburg Utrecht een bijeenkomst met leden en andere belanghebbenden.

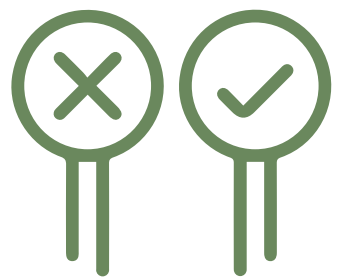
Doel was om alle geluiden te horen en een heldere reactie vanuit het brede veld te kunnen formuleren op dit raadsadvies.

Bijeenkomst over advies Raad voor Cultuur BIS 25 - 28,
11 april 2023 Stadsschouwburg Utrecht.

Thema's

1 | Verkiezingen

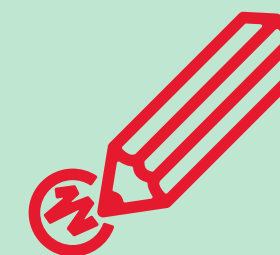
29

Provinciale Statenverkiezingen 2023

Input Provinciale Statenverkiezingen vanuit de culturele en creatieve sector

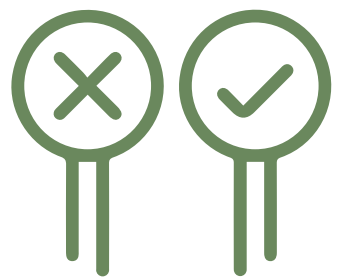
Kunsten '92 ontwikkelde samen met de Federatie Creatieve Industrie een visie met actiepunten: 'Cultuur maakt Nederland, Nederland maakt cultuur!', als input voor de coalitieakkoorden. De visie bouwt voort op de New Creative Deal.

Beste
statenleden,
gedeputeer-
den, politieke
partijen en
cultuur-
liefhebbers,

Kunsten'92

FCI

1 | Verkiezingen

30

Input Provinciale Statenverkiezingen vanuit het erfgoedplatform

In het pamflet 'Erfgoed als uitgangspunt!' geeft het Erfgoedplatform van Kunsten '92 aan hoe erfgoed en de erfgoedsector kunnen bijdragen aan een oplossing voor deze grote uitdagingen. Een oproep aan en een hulpmiddel voor de provincies om inhoud en vorm te geven aan een sterk erfgoedbeleid.

Analyse en samenvatting van de provinciale coalitieakkoorden

Kunsten '92 zette alle coalitieakkoorden 2023 - 2027 van de twaalf provincies op een rij en maakte een analyse en samenvatting van de cultuur- en erfgoedparagrafen in die akkoorden.

ERFGOED ALS UITGANGSPUNT

Provinciale Statenverkiezingen 2023

Erfgoed als uitgangspunt

Dat is wat wij, meer dan 50 erfgoedorganisaties verenigd in de **Federatie Instandhouding Monumenten** en het **Erfgoedplatform van Kunsten '92**, aan u als bestuurder, politicus en beleidsmaker willen meegeven. De zorg voor ons erfgoed is een basistaak. De provincie heeft hierin een spilfunctie.

Als provincie staat u voor de taak vorm te geven aan de grote opgaven die Nederland kent. De transitie van ons land vraagt een regierol van de overheid. Erfgoed komt in al die opgaven naar voren. Het vormt vertrekpunt van ruimtelijk beleid, het staat voor de identiteit van uw provincie, het draagt bij aan de leefbaarheid voor ons als inwoners.

1 WONINGBOUW

2 ENERGIETRANSITIE

3 LANDBOUWTRANSITIE

4 KLIMAATADAPTATIE

5 BEREIKBAARHEID EN MOBILITEIT

6 LEEFBAARHEID

Deel deze pagina
in

WAT IS ERFGOED?

Onder erfgoed verstaan we niet alleen monumentale gebouwen, maar ook archieven en collecties, historische landschappen, tuinen, parken, begraafplaatsen, archeologische terreinen, mobiel en digitaal erfgoed en de verhalen en ander immaterieel erfgoed die we met elkaar doorgeven. Het is overal om ons heen. Iedereen beleeft ons erfgoed dagelijks op allerlei manieren: jong en oud, in musea, vanaf een terras in een historische binnenstad, fietsend over een eeuwenoude dijk, surfend vanachter je computer of tijdens een dorpsfeest.

Erfgoed is een cadeau uit het verleden dat waarde toevoegt aan ons dagelijks leven!

BENUT SAMEN MET DEZE ERFGOEDORGANISATIES DE KANSEN DIE ERFGOED BIEDT:

FEDERATIE INSTANDHOUDING MONUMENTEN

Agrarisch Erfgoed Nederland (AEN) | Artis (Natura Artis Magistra) | AWM Archeologie | BOE | CIO K | Evangelische Broedergemeente Zeist | Stichting ERM | Landelijke Vereniging Behoud Historisch Biedrijverhuur | Erfgoedvereniging Bond Heemschut | Landelijk Hofjebeleid | Lindebreed Ondernemen | Nationale Monumenten Organisatie (NMO) | Nederlandse Kastelenstichting | Nederlandse Tuinenstichting | Samenwerkingsorganisatie Monumentenorgani... (SOM) | Staatsopbeheer | Alde Fryske Tsjerken | Stichting Behoud Kerkelijke Gebouwen in Noord-Nederland (SBKN Noord-NL) | Stichting Kastelen, Buitenplaatsen en Landgoederen | Stichting Klinkend Erfgoed Nederland (SKEN) | het Drentse Landschap | Gelders Landschap en Kastelen (GLK) | het Groninger Landschap | het Limburgs Landschap | het Utrechts Landschap | Stichting Manno van Coehoorn | Mobile Collectie Nederland | Monumenten van de Maatschappij van Welzijn | Stichting Monumenten Beitz (SMB) | Oude Gelderse Kerken | Stichting Oude Groninger Kerken | Oude Hollandse Kerken | Vrijgroep Restauratie | Die Hollandse Molen | Hendrik de Keyser | Monumentenwacht NL | Natuurmonumenten | Vereniging van Beheerders van Monumentale Kerkgebouwen in Nederland (VBMK) | Vereniging voor Kerkentmeesterlijk Beheer in de PKN (VKB).

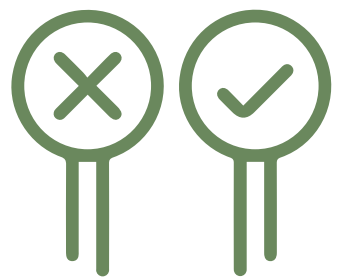
Kunsten'92

ERFGOEDPLATFORM VAN KUNSTEN'92

BOE | DEN | DutchCulture | Erfgoedvereniging Heemschut | Erfgoedstern | Europa Nostra | Federatie Grote Monumentengemeenten | Federatie Instandhouding Monumenten | Federatie Ruimtelijke Kwaliteit | Fonds Cultuurparticipatie | KEN Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland | KVAN/BRAN Branchevereniging Architecteninstellingen Nederland | LCM Landelijk Contact van Museumconsulenten | LIXA Cultureel educatie en Amateurskunst | Nederland Monumentenland | Mondriaan Fonds | Museumvereniging | Nationale Monumentenorganisatie | Nationaal Restauratiefonds | Nederland Monumentenland | Netwerk Steunpunten Cultureel Erfgoed | OPEN Organisatie Provinciale Erfgoedinstellingen Nederland | Prins Bernhard Cultuurfonds | Restauratoren Nederland | Stichting Kastelen, historische Buitenplaatsen en Landgoederen | Stichting Lindebreed Ondernemen | Stichting Reuvers | Stichting Nationale Archeologiedagen | Vereniging de Hollandse Molen | VOIA Vereniging Ondernemers in Archeologie | Werelderfgoed Unesco

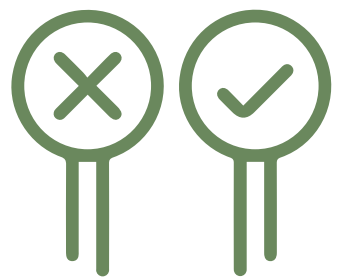
FEBRUARI 2023

Tweede Kamerverkiezingen 2023

Oproep Kunsten '92 (na kabinetsval): Kabinet regeer door

Op 6 juli viel het kabinet Rutte IV. Kunsten '92 vond de onzekere periode die aanbrak geen reden om stil te blijven staan. Kunsten '92 riep het demissionaire kabinet dan ook op om door te regeren, juist ook op het gebied kunst, cultuur, erfgoed en de creatieve sector. Het kabinet had een goede start gemaakt met de vernieuwing van het cultuurbestel, de evaluatie van het erfgoedstelsel speelde en was urgent om verder te werken aan de hervormingen van de arbeidsmarkt in het algemeen en die van de culturele en creatieve sector in het bijzonder. Kunsten '92 pleit hierin ook voor een wettelijke verankering of zorgplicht voor gemeenten inzake kunst, cultuur, erfgoed en de creatieve sector.

1 | Verkiezingen

32

Input voor de verkiezingsprogramma's

Tijdens het zomerreces van 2023 startten de politieke partijen de voorbereidingen voor de Tweede Kamerverkiezingen op 22 november.

Cultuur. Kunsten '92 heeft politieke partijen eind juli 2023 een aantal suggesties gestuurd ten behoeve van hun verkiezingsprogramma.

Cultuureducatie en -participatie. Over het belang hiervan zijn alle politieke partijen het eens. Ook in de stemwijzer was cultuuronderwijs onderwerp van een stelling. De werkgroep cultuureducatie en participatie van Kunsten '92 heeft voor de verkiezingen een pamflet voorbereid met de inzet van Kunsten '92 voor de formatie.

Erfgoed. Meer dan 50 erfgoedorganisaties verenigd in de Federatie Instandhouding Monumenten (FIM) en het Erfgoedplatform van Kunsten '92 deden de oproep: Erfgoed terug op de politieke agenda. Het pamflet *Erfgoed als uitgangspunt* beschrijft de maatschappelijke opgaven waarin erfgoed en de erfgoedsector kunnen bijdragen aan een oplossing.

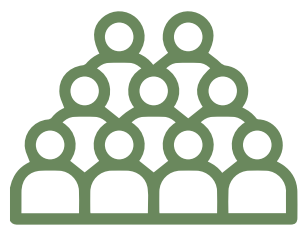

Reactie Kunsten '92 op uitgangspuntenbrief staatssecretaris Gunay Uslu

In aanloop naar het Kamerdebat op 29 juni over de Uitgangspuntenbrief van staatssecretaris Uslu heeft Kunsten '92 in een [brief aan de Kamer](#) gereageerd op deze uitgangspunten, met aandachtspunten voor de cultuurwoordvoerders voor het debat. Op 27 juni heeft Kunsten '92 nog een nadere toelichting en aanvulling aan de Kamerleden gestuurd.

Brief aan TK over investeringsverplichting media

Kunsten '92 heeft de Tweede Kamer – in aanloop naar het Kamerdebat daarover – een [brief](#) gestuurd over het wetsvoorstel dat toeziet op de invoering van een investeringsverplichting voor streamingsdiensten ten behoeve van Nederlands cultureel audiovisueel product. Deze investeringsverplichting is cruciaal voor de duurzame versterking van de pluriformiteit, diversiteit, kwaliteit en zichtbaarheid van films, documentaires en series van eigen bodem én de positie van de onafhankelijke producenten en makers die deze producties maken.

2 | Tweede kamer en kabinet

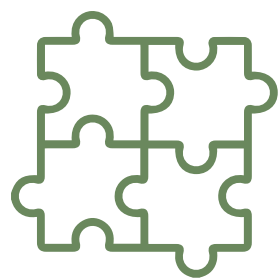
34

Reactie op internetconsultatie van het kabinet inzake Fiscale regelingen

Het kabinet houdt fiscale regelingen tegen het licht, om zo het belastingstelsel eenvoudiger te kunnen maken. De culturele en creatieve sector, waaronder Kunsten '92 en de Taskforce CCS, hebben gezamenlijk een [reactie](#) gestuurd op deze consultatie. Kern van het betoog is dat aanpassen of beperken van fiscale regelingen voor culturele organisaties zeer onwenselijk is, vanwege het publieke belang dat deze instellingen hebben. En dat uitbreiden van de fiscale regelingen ten gunste van de culturele sector daarentegen wenselijk en welkom is.

Persbericht over de Miljoenennota

In het [persbericht](#) naar aanleiding van de Miljoenennota 2024 concludeert Kunsten '92 dat deze volgens verwachting is en reageert positief op het feit dat er voorlopig geen btw-verhoging voor cultuur wordt doorgevoerd. De aandacht van de Koning voor cultuur werd hoog gewaardeerd.

Cultuurnota 2025 - 2028

Reactie Kunsten '92 op advies van Raad voor Cultuur BIS 25-28

Op zondag 2 april heeft de Raad voor Cultuur (RvC) zijn Advies aanvraag- en beoordelings-procedure BIS-advies 2025-2028 gepubliceerd. Kunsten '92 stuurde op maandag 1 mei aan de woordvoerders cultuur in de Tweede Kamer en aan de Staatssecretaris Cultuur en Media een formele reactie op het advies. Kunsten '92 waardeert dat het heldere advies aandacht besteedt aan alle belangrijke onderwerpen – inclusie, fair practice, governance, duurzaamheid en grensoverschrijdend gedrag. Wel vraagt Kunsten '92 zich af of het geheel aan instapeisen, criteria en codes ook leidt tot een werkbaar en vruchtbaar beoordelingskader en geeft daarom zeven dringende aandachtspunten mee.

Nieuw cultuurstelsel na 2028

Inbreng van Kunsten '92 voor schriftelijke vragen ten behoeve van de stelselherziening

Kunsten '92 heeft de cultuurwoordvoerders in de Tweede Kamer input geleverd voor schriftelijke vragen die zij aan de staatssecretaris kunnen stellen, naar aanleiding van haar adviesaanvraag aan de Raad voor Cultuur over de vernieuwing van het cultuurbestel vanaf 2029. Daarin zegt Kunsten '92 in grote lijnen de punten te herkennen die de staatssecretaris naar voren brengt in haar brief, maar graag nog een aantal punten mee te willen geven.

4 | Arbeidsmarkt en makers

Fair Practice Code

Fair Practice Lab

Het Fair Practice Lab heeft in 2023 een centrale rol gespeeld in onze communicatie- en promotie-inspanningen. Het Fair Practice Lab is een instrument dat organisaties binnen de culturele sector ondersteunt bij het implementeren van fair practice principes in hun bedrijfsvoering.

In 2022 heeft Kunsten '92 een do-it-yourself workshop laten ontwikkelen, gericht op het bevorderen van fair practice binnen organisaties in de culturele sector. In 2023 is deze pilot uitgewerkt tot een volwaardig instrument, dat enthousiast werd ontvangen door de sector. Het Lab is ontworpen om deelnemers van een organisatie door verschillende thema's te leiden die binnen de bedrijfsvoering (onbewust) over het hoofd kunnen worden gezien, met als doel het openen van een dialoog en het creëren van ruimte voor verbeteringen en waardering binnen de organisatie.

4 | Arbeidsmarkt en makers

Kunsten '92 heeft zich in 2023 ingespannen om de ontwikkeling en distributie van het Fair Practice Lab verder te professionaliseren. Het Lab is beschikbaar voor aanschaf op de website van Kunsten '92, waardoor het toegankelijk is geworden voor een breed publiek binnen de culturele sector.

De workshop leidt tot concrete resultaten voor de deelnemende organisaties. Het stimuleert de ontwikkeling van een concrete visie, strategie en plan van aanpak op het gebied van fair practice binnen de organisatie, waardoor de sector als geheel stappen kan zetten richting een eerlijke en duurzame bedrijfsvoering.

4 | Arbeidsmarkt en makers

Het Fair Practice Lab is een waardevol instrument gebleken voor organisaties binnen de culturele sector. De inzet blijft om de boodschap van fair practice te verspreiden en te versterken door middel van dit instrument en andere initiatieven.

4 | Arbeidsmarkt en makers

Implementatie en samenwerkingen

In het jaar 2023 zijn grote stappen gezet in de implementatie van de Fair Practice Code. Een belangrijk aspect van het werk van Kunsten '92 was het aangaan van samenwerkingen met diverse instanties en fondsen. Hieronder volgt een overzicht van de belangrijkste samenwerkingen:

→ In nauwe samenwerking met de gemeente en provincie

Groningen is met het Traject Fair Practice Lab gewerkt aan het implementeren en bevorderen van de Fair Practice Code binnen de culturele sector in deze regio. Dergelijk Traject bestaat uit een start- en slotbijeenkomst, drie online colleges (Fair pay, werken met zzp'ers en duurzame inzetbaarheid) en intervisies. Het programma voor deze trajecten is in die mate geprofessionaliseerd, dat meerdere provincies en gemeentes dergelijke traject in te zetten ter bevordering van de eigen werkpraktijk als ook de dialoog tussen overheden en organisaties.

4 | Arbeidsmarkt en makers

- **Samen met de provincie Noord-Brabant en KunstlocBrabant** is ook met het Traject Fair Practice Lab gewerkt aan het versterken van de Fair Practice binnen de culturele sector in deze regio, met bijzondere aandacht voor eerlijke betaling en werk-omstandigheden.
- **De samenwerking met de gemeente Amsterdam, via Werkdesk Amsterdam**, heeft Kunsten '92 in staat gesteld om een Lab op te zetten ter bevordering van fair practice binnen de culturele sector van de stad.
- Aan het einde van 2023 zijn de eerste stappen gezet voor een **samenwerking met de provincie Friesland**, met als doel het bevorderen van fair practice binnen de culturele sector van deze regio.
- Binnen het pilotproject Kostencoach is er **samengewerkt met de zes Rijksfondsen en een aantal private fondsen** om onderzoek te doen naar de rol die fondsen kunnen spelen bij de implementatie van fair practice binnen de sector. Dit onderzoek werd geleid door het social design bureau INK.

Startbijeenkomst Fair Practice Lab Amsterdam

4 | Arbeidsmarkt en makers

Initiële acties

Met het Fonds Cultuurparticipatie zijn de eerste stappen gezet om een workshop te ontwerpen voor medewerkers van het fonds, gericht op het monitoren van fair practice in aanvragen.

- Met Cultuur+Ondernemen is er samengewerkt aan de cursusdag De drie codes binnen hun programma voor zakelijk leiders, Slagkracht.
- Op de congresdag van Platform Acct in november werd er een workshop gegeven Implementatie van fair practice. De dag leverden belangrijke inzichten op.
- Kunsten '92 heeft een workshop verzorgd voor cultuurambtenaren in Drenthe, waarbij de nadruk lag op bewustwording en implementatie van de Fair Practice Code.

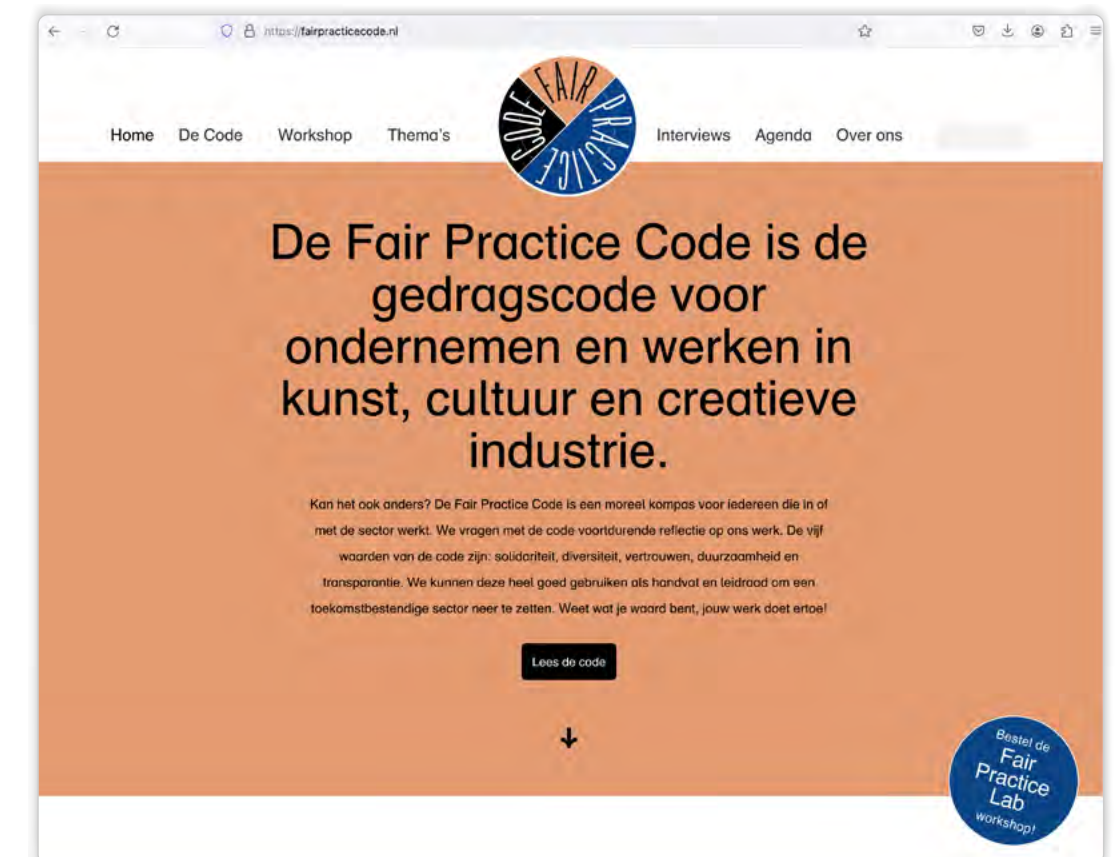
4 | Arbeidsmarkt en makers

43

Communicatie en promotie

Om de Fair Practice Code toegankelijker te maken en breder te promoten, zijn verschillende communicatie- en promotie-inspanningen verricht:

- Een opener nieuwe grafische huisstijl is ontwikkeld om de code visueel aantrekkelijker en toegankelijker te maken.
- Er is een nieuwe website gelanceerd met een verbeterde vormgeving en toegankelijke korte teksten, waardoor de informatie over de Fair Practice Code beter toegankelijk is voor een breder publiek.
- De online quickscan uit 2018 is omgevormd tot webpagina's die de 10 belangrijkste thema's rond fair practice verder toelichten, met links naar handige tools en meer informatie per thema.

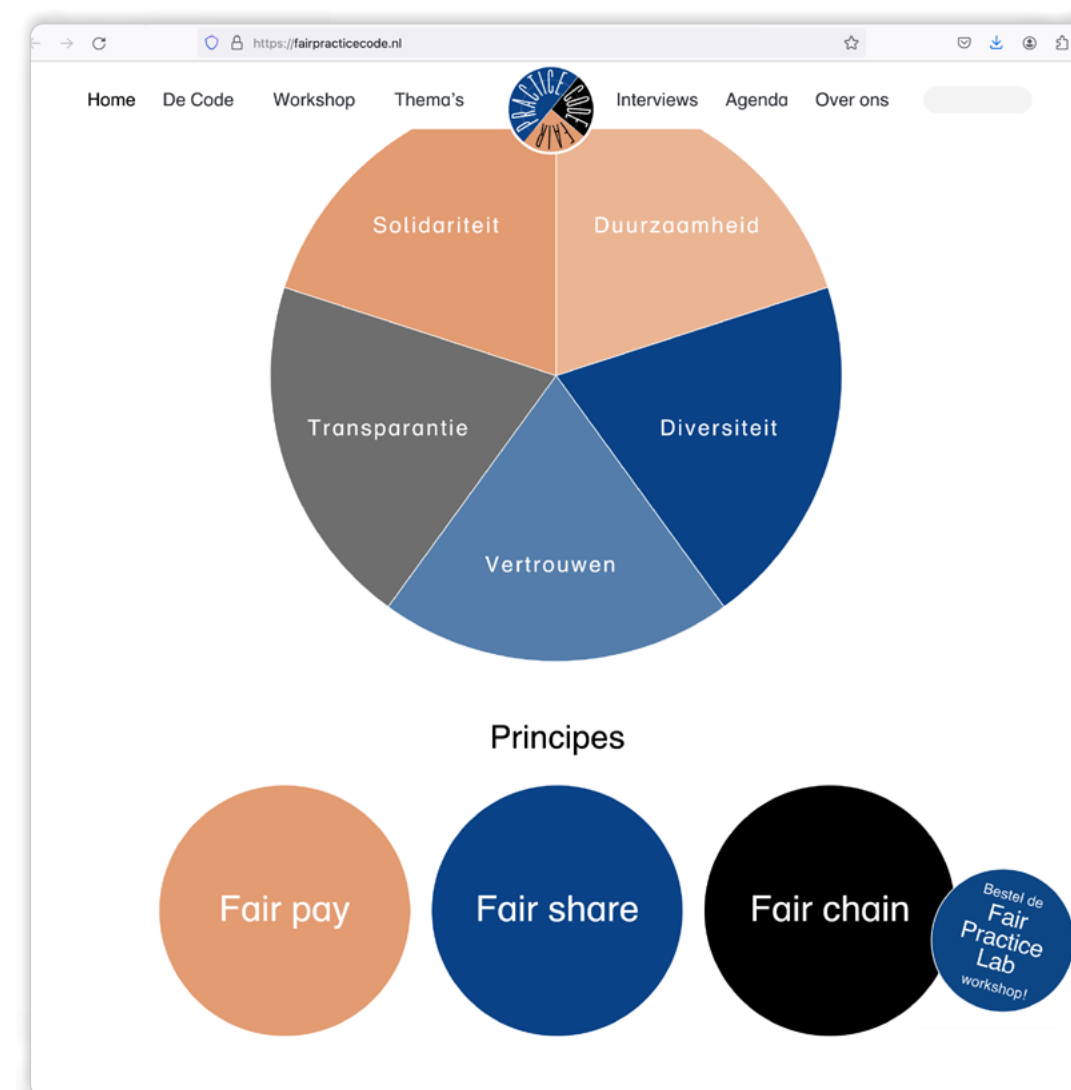

4 | Arbeidsmarkt en makers

44

→ Naast de algemene inspanningen om de Fair Practice Code toegankelijker te maken, zijn specifieke initiatieven ontplooid om de boodschap van fair practice te verspreiden en te versterken. Een van deze initiatieven was de creatie van een korte film voor het symposium 'Kiezen voor Kunstenaars', waarbij specifieke aandacht is besteed aan solidariteit en diversiteit binnen de culturele sector. De film presenteert persoonlijke verhalen en ervaringen van een actrice en een beeldend kunstenaar, waarbij zij de uitdagingen en successen binnen hun vakgebieden delen in relatie tot fair practice.

4 | Arbeidsmarkt en makers

Deze film wordt niet alleen gebruikt voor het symposium, maar ook bij diverse voorlichtingsgelegenheden binnen de culturele sector. Door de persoonlijke verhalen en ervaringen van kunstenaars te delen, wordt een breder publiek bereikt en bewustwording gecreëerd rondom fair practice, solidariteit en diversiteit. Door het gebruik van deze film als educatief en inspirerend middel is het streven de boodschap van fair practice op een krachtige en meeslepende manier over te brengen, met als doel een inclusievere en rechtvaardigere culturele sector te bevorderen.

Door deze initiatieven en samenwerkingen zijn in 2023 belangrijke stappen gezet in de implementatie, verdieping en promotie van de Fair Practice Code, met als uiteindelijk doel een eerlijke en duurzame culturele sector voor alle betrokkenen.

4 | Arbeidsmarkt en makers

Internationale samenwerking

Naast de nationale inspanningen heeft Kunsten '92 zich ook gericht op het bevorderen van fair practice op internationaal niveau.

Verschillende landen in Europa zijn actief bezig met het implementeren van eerlijke praktijken voor kunstenaars, waarbij elk land zijn eigen beleidsdoelstellingen en implementatiemethoden hanteert. In 2023 is Kunsten '92 met Platform ACCT daarom een Europese samenwerking gestart, met als doel kennis en expertise op het gebied van fair practice te delen tussen verschillende landen.

In samenwerking met Platform ACCT heeft Kunsten '92 zich ingezet voor een Europese samenwerking om kennis en expertise op het gebied van fair practice uit te wisselen. Door de verschillende beleidsdoelstellingen en implementatiemethoden van landen te begrijpen en te delen, kunnen we gezamenlijk werken aan het versterken van fair practice binnen de Europese culturele sector.

4 | Arbeidsmarkt en makers

Op 15 november heeft Kunsten '92 de conferentie [Flip Forward](#) bijgewoond, waar de website '[This is how we work](#)' werd gelanceerd. Dit initiatief biedt een platform voor het delen van best practices en inzichten op het gebied van fair practice binnen de Europese context.

In navolging van het congres Creative Flip wordt er gewerkt aan een werksessie gepland voor 2024, in nauwe samenwerking met België, Ierland en Zweden. Tijdens deze sessie zullen de deelnemende landen samen dilemma's, kansen en inzichten rond fair practice verder doorgronden, met als doel om gezamenlijk tot effectieve oplossingen en aanpakken te komen.

Deze workshops en voorlichtingsactiviteiten hebben bijgedragen aan een breder bewustzijn en begrip van fair practice binnen verschillende sectoren en geografische gebieden. Door samen te werken met diverse partners en doelgroepen is het streven de principes van fair practice te verankeren in het beleid en de praktijk van de culturele sector, zowel nationaal als internationaal.

4 | Arbeidsmarkt en makers

Onderzoek Meerkosten Fair Pay

Synthese onderzoek vier gemeenten

De Taskforce Culturele en Creatieve Sector (CCS) publiceerde in mei een eerste actueel onderzoek naar de meerkosten van implementatie van de Fair Practice Code. Dit onderzoek is uitgevoerd door de Taskforce CCS, in overleg met betrokken partijen uit de sector en het ministerie van OCW, uitgevoerd. Het onderzoek 'Wat kost Fair Pay? Een synthese van onderzoek op lokaal niveau naar de meerkosten van Fair Pay', is op 31 mei 2023 aan staatssecretaris Uslu gestuurd.

4 | Arbeidsmarkt en makers

49

Onderzoek Meerkosten Fair Pay landelijk

Op woensdag 15 november 2023 nam demissionair staatssecretaris van Cultuur en Media Gunay Uslu het [rapport](#) *'Fair Pay dichterbij. Meerkosten van Fair Pay in de culturele sector, 2022'* in ontvangst. De overhandiging, vond plaats tijdens het slot van de Algemene Ledenvergadering van Kunsten '92, door Marianne Versteegh, voorzitter van de begeleidingscommissie van het onderzoek. Het onderzoek door bureau PPMC Economisch Advies maakt de meerkosten transparant bij meerjarig door het rijk en door de rijkscultuurfondsen gesubsidieerde instellingen. Ook is er voor het eerst naar de meerkosten van de door de rijkscultuurfondsen projectmatig gesubsidieerde deelsectoren gekeken, waaronder film en cultuurparticipatie.

V.l.n.r. Anne Breure, Marianne Versteegh, Gunay Uslu,
Jeroen Bartelse.
Foto: Jelmer de Haas

4 | Arbeidsmarkt en makers

Arbeidsmarkt

Internetconsultatie arbeidsmarkt

Kunsten '92 heeft in een brief gereageerd op de consultatie Wet verbetering zekerheid flexibele arbeidskrachten. Daarin brengt Kunsten '92, in het kader van de voorgestelde wet, voor de consultatie een drietal punten voor het voetlicht: samenhang, werkzekerheid en inkomenszekerheid.

4 | Arbeidsmarkt en makers

Makers

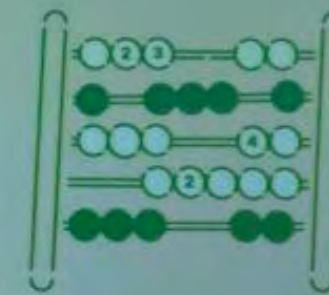
Herijkte Richtlijn Kunstenaarshonoraria online

Op 2 november is aan Irene Asscher, voorzitter van Platform ACCT, de herijkte Richtlijn Kunstenaarshonoraria aangeboden door Marianne Versteegh, voorzitter van BKNL, het brede overlegplatform voor de beeldende kunst. De oorspronkelijke richtlijn uit 2017 heeft in de loop der jaren een breed draagvlak in de beeldende kunstsector verworven. Om de toepassing van de richtlijn te stimuleren, heeft het Mondriaan Fonds een tijdelijke compensatieregeling voor beeldende kunstinstellingen die de richtlijn toepassen. Voortzetting na 2024 van de richtlijn én van de ondersteuningsregeling is van groot belang voor zowel kunstenaars als kunstinstellingen.

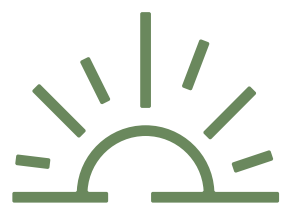
KUNSTENAARS HONORARIUM

Calculator

Gebruik de calculator om het minimum
kunstenaarshonorarium te berekenen.

V.l.n.r. Irene Asscher, Marianne Versteegh,
Peter van den Bunder.
Foto: Pieter Douma

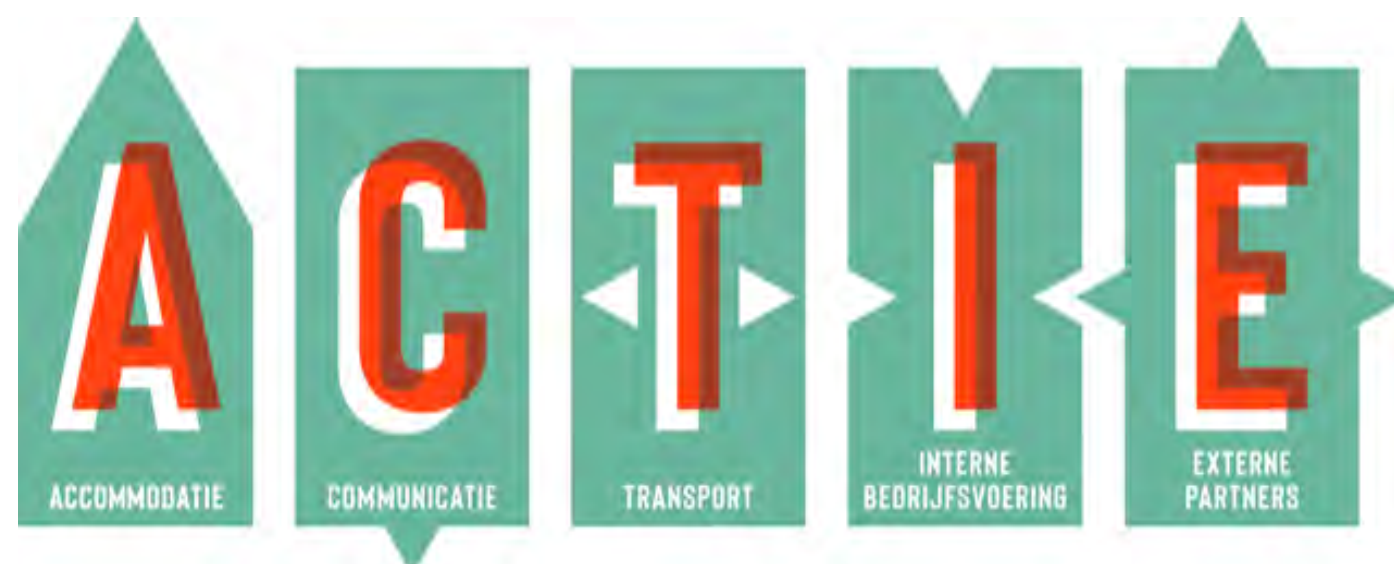
5 | Verbreding & verbinding

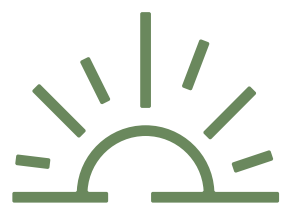
54

Duurzaamheid

Actie als cultuur

De culturele en creatieve sector is nauw verweven met de maatschappij en staat in direct contact met iedereen in Nederland. Er wordt grote urgentie en verantwoordelijkheid gevoeld voor verduurzaming en klimaat en voor het creëren van bewustwording rondom dit onderwerp. Om de betrokken partijen uit deze diverse sector van elkaar te kunnen laten leren, is het belangrijk kennis te delen. Een van de voorwaarden hiervoor is het spreken van dezelfde taal.

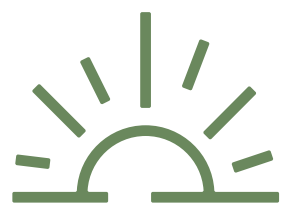

Thema 5 | Verbreding & verbinding

Daarom hebben de Federatie Cultuur, Kunsten '92 en de Taskforce culturele en creatieve sector op 13 juni het kennisplatform ACTIE ALS CULTUUR gelanceerd, met als doel het proces van verduurzaming in volle breedte te versnellen. Hierin zijn vijf werkgebieden geformuleerd waarop ingezet gaat worden: **Verduurzamen van Accommodaties en omgeving, Communicatie en bewustwording van het publiek, Transport en reisbewegingen, Interne Bedrijfsvoering en Externe Partners en sponsoring.**

Deze vijf werkgebieden vormen onze gezamenlijke pijlers van ACTIE. Het platform biedt makers, creatieve ondernemers en organisaties richtlijnen, suggesties en aandachtspunten om direct aan de slag te kunnen en kennis uit te wisselen.

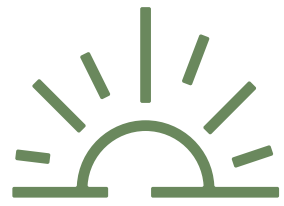
Thema 5 | Verbreding & verbinding

KUNSTEN2030

In 2023 startte een reeks artikelen waarin Kunsten '92 tot de verbeelding sprekende initiatieven verkent die in lijn zijn met KUNSTEN2030. Het in augustus 2022 gepubliceerde KUNSTEN2030 biedt een visie op een nieuwe culturele en creatieve sector en is bedoeld als prikkelend toekomstbeeld en startpunt voor debat. De artikelen zijn geschreven door Edo Dijksterhuis.

'Terug naar de geest van Leonardo'

Het eerste artikel gaat over samenwerking tussen kunst en wetenschap en verkent de toegankelijkheid tot financiering voor dergelijke samenwerkingen. In het artikel is bijzondere aandacht voor inspirerende voorbeelden van initiatieven waarin kunst en wetenschap elkaar versterken.

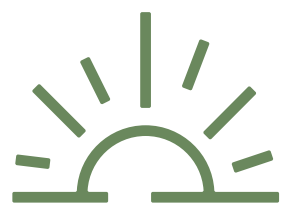
Thema 5 | Verbreding & verbinding

‘Weg van de hongerigheid’

Waarom komt het langetermijndenken in de politiek en beleid maar moeizaam van de grond? En welke rol kunnen kunstenaars en creatieven spelen bij het ontwikkelen van toekomstvisies voor Nederland? Dat onderzoekt Edo Dijksterhuis in het artikel ‘Weg van de hongerigheid’.

‘Jong geleerd, oud gedaan’

Jong geleerd, oud gedaan’ is het derde artikel in een reeks van Kunsten ‘92 waarin tot de verbeelding sprekende initiatieven worden verkend die in lijn zijn met KUNSTEN2030. Het artikel gaat in op binnen- en buitenschoolse cultuureducatie en over bruggen slaan tussen jonge makers enerzijds en beleidsmakers en instellingen anderzijds.

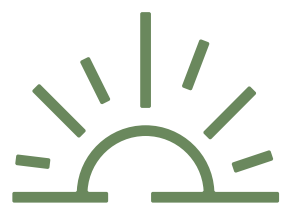
Thema 5 | Verbreiding & verbinding

Inspireren voor Haven-Stad Amsterdam

Aan Kunsten '92 is gevraagd om vanuit KUNSTEN2030 actief te participeren en te inspireren in stadsgesprekken over de Haven-Stad, het tot woongebied te ontwikkelen zone tussen Sloterdijk, het Westerpark en in Noord het Cornelis Douwesterrein en de Noorder IJ-plas.

In opdracht van Gemeente Amsterdam richt het samenwerkingsverband van Podium Mozaïek en Urban Resort Samen met een Community Of Practice, bestaande uit kunstenaars, bewoners, ondernemers en betrokkenen op vragen als: wat moeten we in het ontwikkelgebied behouden aan kunst, cultuur en erfgoed en wat moeten we toevoegen?

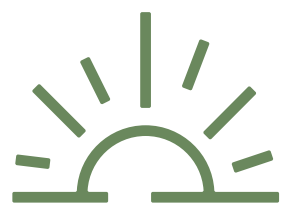

Verbinding kunst en cultuur met andere domeinen

Zet creativiteit in voor de toekomst van NL

Marleen Stikker, Liesbeth Bik en Meta Knol schreven namens Kunsten '92, de Akademie van Kunsten (KNAW), Waag Future Lab en de Federatie Creatieve Industrie een [pleidooi/pamflet](#) om creativiteit, kunst en cultuur een sleutelrol te geven bij het vormgeven van de toekomst van Nederland. De samenleving staat voor grote uitdagingen die om diepgaande heroriëntatie vragen. In deze tijd van polycrises moeten we samen de toekomst opnieuw uitvinden.

Daarbij hebben we eigenschappen nodig zoals omdenken, openheid, experimenteerlust, voorstellingsvermogen en maakkracht. Juist in de creatieve en culturele sector zijn deze eigenschappen overvloedig aanwezig. Kunstenaars en creatieve makers kunnen een waardevolle bijdrage leveren aan het vormgeven van onze toekomstige samenleving.

Thema 5 | Verbreding & verbinding

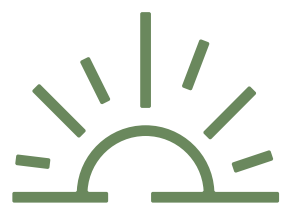
60

Inrichting van Nederland

In 2023 hebben Kunsten '92, de Federatie Ruimtelijke Kwaliteit, de Federatie Instandhouding Monumenten verdere gesprekken gevoerd met het ministerie van Binnenlandse Zaken (programma *Mooi Nederland*) over de inrichting van Nederland, en hoe cultuur en erfgoed daar en in de Nota Ruimte gaan passen. In 2024 wordt dit voortgezet, met onder andere een gezamenlijke reactie op het ontwerp- Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) en het planMER.

Bijdrage Kunsten '92 aan White Paper Arts in Health

In 2023 is samenwerking opgestart tussen Arts in Health Netherlands (Aletta Jacobs School of Public Health | University of Groningen) en Kunsten '92. Kunsten '92 heeft deelgenomen aan rondetafelgesprekken met verschillende stakeholders, met als doel om gezamenlijk te bepalen wat er nodig is om kunst in de zorg een structureel onderdeel te maken van de gezondheidszorg. Ook heeft Kunsten '92 meegeschreven aan een whitepaper 'Arts in Health | Kunst in de Zorg in Nederland | Agendabepaling', dat begin 2024 is gepresenteerd tijdens een conferentie.

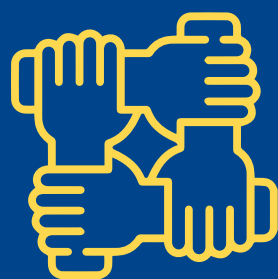
Samenwerking met ONL voor Ondernemers

In 2023 zijn ONL voor Ondernemers en Kunsten '92 met elkaar in gesprek geraakt over wat zij voor elkaar kunnen betekenen. Veel culturele en creatieve organisaties en werkenden zijn immers kleine ondernemers. En kunst, cultuur, erfgoed en de creatieve sector dragen inzake de leefomgeving bij aan het vestigingsklimaat en verdienvermogen van anderen. Op een aantal gebieden liggen gedeelde belangen, zoals wat betreft Innovatie, Regeldruk/administratieve lastenverlichting, Financieringsproblematiek (start ups en scale ups), Arbeidsmarktagenda, Fiscale maatregelen (lage btw tarief, giftenaftrek), Verduurzaming. *In 2024 vervolgd.*

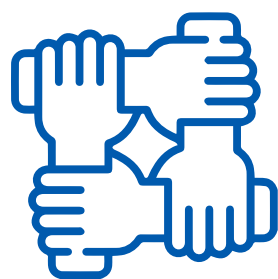
Bijdrage Kunsten '92 aan Retailagenda

Om de toekomst en leefbaarheid van steden en kernen te kunnen waarborgen is een gezamenlijke aanpak gewenst. In 2023 is aan Kunsten '92 gevraagd om in strategische sessies mee te denken over de Routekaart van de Retailagenda, samen met stakeholders vanuit retail, horeca, vastgoed, gemeenten, provincies, rijksoverheid, cultuur en evenementen, toerisme en onderzoek & onderwijs.

(De Retailagenda is een programma vanuit het ministerie van Economische Zaken & Klimaat (EZK), samen met betrokken partijen – detailhandel, vastgoed, gemeenten en provincies – ten behoeve van de retailsector.)

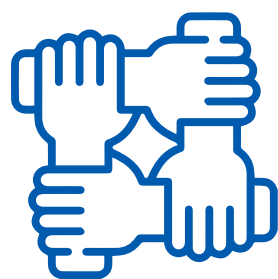

Platforms

1 | Taskforce culturele en creatieve sector

De in 2020 opgerichte *Taskforce culturele en creatieve sector* heeft in 2022 via een social design traject onderzocht of en op welke manier dit samenwerkingsverband kon worden verduurzaamd. Dat heeft in 2023 geresulteerd in gezamenlijke afspraken over doel, organisatie en governance van de taskforce. De kern van de taskforce ligt in het 'bijdragen aan een gezonde duurzame, culturele en creatieve sector met perspectief op groei en erkenning. Versterken van de samenhang en verbinding binnen de sector. Focus op sector-overstijgende kwesties, zoals dat het geval was wat betreft corona, btw, energie/klimaatcrisis etc. En wat betreft die onderwerpen de gevolgen voor de culturele en creatieve sector inventariseren en, indien mogelijk, gezamenlijk agenderen.'

1 | Taskforce culturele en creatieve sector

Brieven en persberichten in 2023 door de taskforce opgesteld en verstuurd

- [Gemeenten treuzelen](#) met energiesteun doorzetten
- [BTW op cultuur](#) verhogen: verkeerde maatregel op verkeerde moment
- [Reactie](#) op Kamerbrief minister van Gennip over voortgang uitwerking arbeidsmarktpakket
- [Eerste rapport](#) (4 gemeenten) Sirm Wat kost fair pay? (*Zie ook bij het onderwerp FPC*)
- [Brief](#) voor Kamerdebat ten behoeve van de Voorjaarsnota
- [Update](#) inzake energiesteun en indexatie

2 | Erfgoedplatform

Het Erfgoedplatform van Kunsten '92 is een informeel samenwerkingsverband om de positie en het belang van erfgoed te versterken. De leden leveren gezamenlijke input voor verkiezingen (zowel landelijk, provinciaal en gemeentelijk), Kamerdebatten, en kabinetsformaties. Ook de jaarlijkse BNG Bank Erfgoedprijs behoort tot de activiteiten.

Verkiezingen

Erfgoedpamflet | Provinciale Statenverkiezingen

In het pamflet 'Erfgoed als uitgangspunt!' laat het Erfgoedplatform van Kunsten '92 zien hoe erfgoed en de erfgoedsector kunnen bijdragen aan een oplossing voor de grote maatschappelijke uitdagingen. De provincies worden uitgedaagd om verder inhoud en vorm te geven aan een sterk erfgoedbeleid.

2 | Erfgoedplatform

Erfgoedpamflet | Tweede Kamerverkiezingen

50 erfgoedorganisaties verenigd in de Federatie Instandhouding Monumenten en het Erfgoedplatform van Kunsten '92 hebben als inbreng voor het regeerakkoord 2024 opgeroepen om Erfgoed terug op de politieke agenda te brengen. Nederland staat voor enorme ruimtelijke transitie; maak erfgoed het uitgangspunt voor beslissingen over hoe we willen wonen, leven en werken.

Tweede Kamerdebat erfgoed

Brieven erfgoedsector Tweede Kamerdebat Erfgoed 21 juni (verplaatst naar 4 oktober)

Op de agenda van dit debat stond de beleidsdoorlichting (door DSP), die over de doeltreffendheid en doelmatigheid van het Erfgoedbeleid in de periode vanaf 2016 tot en met 2021 gaat. Hierover heeft de Federatie Instandhouding Monumenten samen met het

2 | Erfgoedplatform

Erfgoedplatform van Kunsten '92 aan de woordvoerders erfgoed een aantal voorstellen voor Kamervragen gestuurd. Daarnaast ook voorstellen voor Kamervragen over andere onderwerpen, zoals erfgoed en leefomgeving, digitaal en immaterieel erfgoed, en inclusiviteit.

BNG Bank Erfgoedprijs

Genomineerden BNG Bank Erfgoedprijs 2023 bekend gemaakt

Op 14 februari [maakte Kunsten '92 bekend](#) dat de gemeenten Arnhem, Nieuwegein, Roosendaal en Weert de nominatie in de wacht hadden gesleept voor de BNG Bank Erfgoedprijs 2023, met het thema: Groen erfgoed. Het persbericht vermeldde dat deze gemeenten eruit sprongen vanwege de innovatieve en creatieve manieren waarop ze enerzijds hun groen erfgoed herstellen en onderhouden, en het ook inzetten ter verbetering van de leefomgeving en om klimaatbewustzijn te stimuleren.

2 | Erfgoedplatform

68

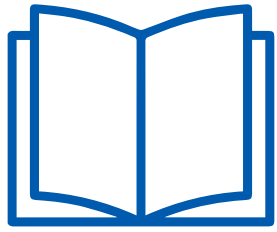
Uitreiking BNG Bank Erfgoedprijs 2023

Zie ook het Hoofdstuk Bijeenkomsten. Tijdens het Erfgoed-symposium & Uitreiking BNG Bank Erfgoedprijs 2022 in Eindhoven op 8 juni maakte juryvoorzitter Ina Adema (Commissaris van de Koning in Noord-Brabant) [bekend](#) dat de gemeente Weert de BNG Bank Erfgoedprijs 2023 in de wacht had gesleept. De jury had ook zeer lovende woorden voor de andere genomineerden Arnhem, Nieuwegein en Roosendaal.

Juryoverleg op 26 januari 2023

Kunsten'92

3 | Cultuureducatie en amateurkunstplatform

De werkgroep cultuureducatie en -participatie van Kunsten '92 is een bundeling van krachten van een aantal belangrijke stakeholders zoals LKCA, Fonds voor Cultuurparticipatie, CJP, CultuurConnectie, Theatergroep Playback, Muziek in de Klas en Kleinkunstig. Doel is om aandachtspunten, bijvoorbeeld rondom verkiezingen en het cultuureducatiebeleidsplan, in concrete beleidsvoorstellen uit te werken.

Tweede Kamerverkiezingen | Input cultuureducatie en -participatie

Cultuureducatie en -participatie zijn van belang, daarover zijn bijna alle politieke partijen het eens. Ook de stemwijzer heeft cultuuronderwijs als een van de dertig stellingen opgenomen. De werkgroep cultuureducatie en -participatie van Kunsten '92 heeft voor de verkiezingen een [pamflet](#) voorbereid met de inzet van Kunsten '92 voor de formatie.

Pamflet cultuureducatie en -participatie in de formatie

1. Wettelijke verankering: betere samenhang tussen overheden
2. Versterk cultuureducatie op alle scholen, onder andere door verhoging Cultuurkaart
3. Verwijder financiële drempels voor kinderen en jongeren die in armoede opgroeien
4. Zet professionele kunstvakdocenten in én zorg dat groepsleerkrachten in staat zijn zelf cultuuronderwijs te geven
5. Stel de sector financieel in staat om de drie culturele codes te kunnen implementeren
6. Maak het programma CMK, of een gelijkwaardige opvolger ervan, structureel

4 | Europaplatform

72

Het [Europaplatform](#) van Kunsten '92 is een informeel samenwerkingsverband om de positie en het belang van Europa in Nederland te versterken. Het platform bestaat uit verschillende Nederlandse instellingen en organisaties die ook op Europees niveau actief zijn. Het platform is een duidelijke stem richting Nederlandse overheden voor het belang van een sterk beleid richting Europa voor de hele culturele, erfgoed en creatieve sector.

Vorbereidend op de Europese Parlementsverkiezingen in 2024 heeft de focus van het Europaplatform in 2023 gelegen op het ondersteunen van de activiteiten van Culture Action Europe (CAE), de belangenbehartiger van de culturele sector op Europees niveau, waar Kunsten '92 lid van is.

4 | Europaplatform

73

Zo lanceerde CAE het project [Pop the Vote!](#) Dit project brengt jonge makers uit 13 EU landen samen om als Changemakers binnen hun eigen gemeenschappen zoveel mogelijk mensen te mobiliseren en te inspireren om deel te nemen aan de [Europese verkiezingen in 2024](#). Uit Nederland zijn [vier jonge makers](#) geselecteerd die onder begeleiding van CAE hun bijeenkomsten en voorstellingen zullen ontwikkelen, die Kunsten '92 als supporting member van het project in de loop van 2024 ook breder zal delen.

Daarnaast vond er op 14 september een congres in samenwerking met DutchCulture plaats, *Lokaal beleid, grenzeloze ambities*.
Lees daarover meer in het hoofdstuk 'Bijeenkomsten'.

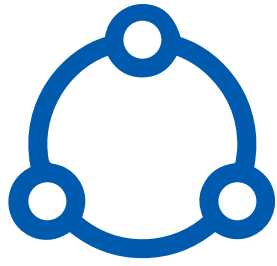
Ook in 2023 was Marianne Versteegh voorzitter van BKNL, Beeldende Kunst Nederland: een informeel overleg van organisaties die opkomen voor het belang van beeldend kunstenaars, musea, presentatie-instellingen en galeries in Nederland.

Bij BKNL zijn aangesloten: Platform BK, de Kunstenbond, Kunsten '92, de Beroepsvereniging van Beeldende Kunstenaars (BBK), de Nederlandse Galerie Associatie (NGA), de Vereniging van Nederlandse Kunstbeurzen (VNKB), de belangenvereniging voor presentatie-instellingen De Zaak Nu, het Overleg Beeldende Kunstacademies (OBK), BOK (Beroeps Organisatie Kunstenaars) en de Museumvereniging. Het penvoerderschap is bij De Zaak Nu belegd.

In 2023 heeft BKNL onder meer de [Herijkte Richtlijn Kunstenaars-honoraria](#) gepubliceerd, die op 2 november is aangeboden aan Irene Asscher, voorzitter Platform ACCT. Ook stuurde BKNL een [brief](#) aan demissionair staatssecretaris Uslu, met een pleidooi voor structureel meer financiële ruimte voor de beeldende kunst om te kunnen voldoen aan fair pay.

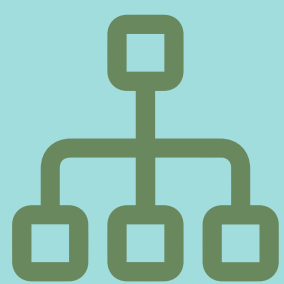

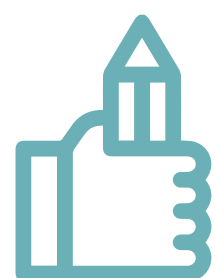
6 | Overige samenwerkingen

Samenwerking Public Affairs medewerkers in brancheorganisaties

In 2023 heeft Kunsten '92 een aantal public affairs medewerkers van brancheorganisaties en culturele organisaties bij elkaar gebracht om samenwerking en krachtenbundeling te onderzoeken, allereerst richting Tweede Kamerverkiezingen en formatie. Dit heeft geleid tot het Collectieve Creatieve Cultuurdebat op 15 november.

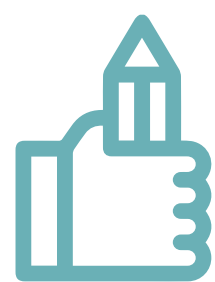

Kunsten '92

28 juni Algemene Ledenvergadering Kunsten '92

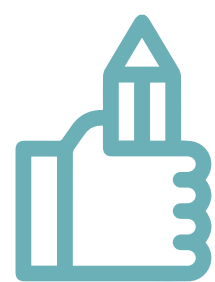
Het besloten gedeelte van deze ALV stond in het teken van verenigingszaken, zoals het vaststellen van de Jaarrekening 2022. Ook stelde de nieuwe directeur, Astrid Weij, die op 1 april is aangetreden, zichzelf voor en ging zij met de leden in gesprek. Het daarna volgende symposium Kiezen voor kunstenaars was openbaar. Daarin werd onderzocht welke ruimte kunstenaars nodig hebben om de fascinaties die hen drijven te onderzoeken, om te experimenteren en daarmee hun onmisbare rol in de samenleving te vervullen. Deze bijeenkomst werd mede georganiseerd ter gelegenheid van het afscheid van algemeen secretaris van Kunsten 92, Marianne Versteegh, die met pensioen ging. Zie ook in het Hoofdstuk Bijeenkomsten.

15 november Algemene Ledenvergadering Kunsten '92

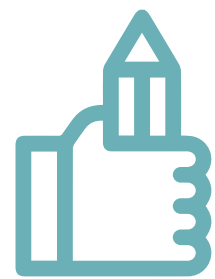
Tijdens het besloten deel voor leden werden onder meer verenigingszaken behandeld, zoals bestuurswisselingen, het vaststellen van de Begroting 2024 en terugblik 2023/vooruitblik 2024.

In het inhoudelijke openbare gedeelte gingen we gesprek met demissionair staatssecretaris van cultuur en media Gunay Uslu. Daarna volgde het Collectieve Creatieve Cultuurdebat, een gezamenlijk initiatief van een coalitie van culturele organisaties, waaronder Kunsten '92. Zie ook in het Hoofdstuk Bijeenkomsten.

Nieuwe leden per 2023

- Toneelgroep Jan Vos
- Mezz
- Arcadia
- Productiehuis het 5e Huis
- Stichting Zuid-Afrikahuis Nederland
- Stichting Sonsbeek & State of Fashion
- Flint theater evenementen en congressen
- Dyane Donck Company
- Amerpodia
- Stichting Liox
- Studio Dries Verhoeven
- NOORDWOORD
- International Kamermuziek Festival Utrecht
- Cultuur19
- Le Guess Who?
- Holland Short Film Festival
- Over het IJ
- ErfgoedAcademie
- Limburgs Museum
- Podiumkunst.net
- CultuurSchakel
- Stichting ERM
- Stichting Podium NOORD
- Eindeloos Eiland festival
- De Gelderlandfabriek

Opgezegd per 2023

- Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur (opgeheven)
- Courante
- Unieke Zaken (gestopt met theateractiviteiten)
- STOA (gestopt)
- MUG met de Gouden tand (opgeheven)
- VVFE
- Cultuurgebouw
- Kunstenhuis De Bilt/Zeist (fusie)

Samenstelling Dagelijks Bestuur op 1 januari 2023

- **Anne Breure** - covoorzitter - creatief directeur Theater Utrecht
- **Jeroen Bartelse** - algemeen directeur TivoliVredenburg
- **Walter Groenen** - penningmeester - directeur CJP
- **Sandra den Hamer** - directeur EYE Filmmuseum
- **Willem van Zeeland** - hoofdredacteur Media VPRO

Samenstelling Algemeen Bestuur op 1 januari 2023

Bestond uit het Dagelijks Bestuur plus

- **Rosa Asbreuk** - De Theatertroep; Platform Aanvang
- **Farid Benmbarek** - Head of A&R Top Notch
- **Peter van den Bunder** - belangenbehartiger Kunstenbond
- **Birgit Donker** - directeur Nederlands Fotomuseum Rotterdam
- **Zippora Elders** - chief curator and Head of Curatorial Department & Outreach of the Gropius Bau in Berlin
- **Aiman Hassani** - codirecteur WeDoWe en maker
- **Meta Knol** - directeur Leiden 2022 City of Science
- **Marlo Reeders** - directeur Nationale Monumentenorganisatie
- **Heleen Rouw** - algemeen directeur Cinekid Festival
- **Jörgen Tjon a Fong** - directeur De Kleine Komedie
- **Jan Geert Vierkant** - directeur Metropole Orkest

Bestuurswisselingen per 15 november 2023 tijdens de Algemene Ledenvergadering

Beëindiging bestuurslidmaatschap

- **Marlo Reeders** – directeur Nationale Monumentenorganisatie, na 2 termijnen
- **Zippora Elders** – head Curatorial Department Gropius Bau in Berlijn, na 2 termijnen
- **Willem van Zeeland** – lid Dagelijks Bestuur, hoofdredacteur Media VPRO, na 2 termijnen

Tijdelijk terugtreden

- **Sandra den Hamer** – vanwege interim functie als directeur van het Nederlands Filmfonds

Nieuwe bestuursleden

- **Peggy Brandon** – kwartiermaker museaal van het Nationaal Slavernijmuseum in oprichting en directeur Mocca, expertisecentrum cultuuronderwijs Amsterdam
- **Valentijn Byvanck** – directeur Marres, Huis voor Hedendaagse Cultuur
- **Joost Oomen** – schrijver, dichter en theatermaker

Herbenoemd voor derde termijn

- **Walter Groenen** – penningmeester
- directeur CJP

Medewerkers in dienst

Zoals elders in dit activiteitenoverzicht uiteengezet, vond in het jaar 2023 een directiewisseling plaats: de algemeen secretaris nam na 30 jaar afscheid en op 1 april trad als opvolger een directeur aan.

Behalve door de directie (1 FTE) werden de werkzaamheden uitgevoerd door een zakelijk leider/projectleider (1 FTE), een medewerker erfgoed, netwerk en beleid (0,8 FTE, met in de periode mei tot en met november zwangerschapsvervanging) en een project-medewerker (tot 1 juni, 0,6 FTE). Genoemde medewerkers zijn in loondienst. Voor betaling volgt Kunsten '92 de cao Toneel en Dans.

Medewerker op zzp basis

In 2023 werkte op zzp-basis een programmaleider om de Fair Practice Code verder te ontwikkelen en te implementeren. Het ministerie van OCW stelde hiervoor een bedrag beschikbaar aan Kunsten '92, die sinds 2018 'aanjager' is voor het project Fair Practice Code.

Stagiair

In de periode van augustus tot en met december 2023 is een meewerkstagiaire toegevoegd aan het team.

Ondersteuning lobby

Ook in 2023 werkte public affairs professional voor Kunsten '92 ter ondersteuning van de lobby in de Tweede Kamer. Daarnaast verrichtte het public affairs bureau Public Matters pro bono lobby-ondersteunende werkzaamheden voor Kunsten '92, vanaf september 2023. Public Matters heeft als beleid om ieder jaar gedurende een half jaar een pro bono opdracht voor een bepaalde sector aan te nemen. In 2023 koos Public Matters de culturele sector daarvoor; Kunsten '92 is daarop ingesprongen.

Codes: governance, inclusie en fair practice

Kunsten '92 hecht aan het naleven en in praktijk brengen van de Governance Code Cultuur, de Code Diversiteit en Inclusie en de Fair Practice Code. Deze codes maken onderdeel uit van onze dagelijkse praktijk en van de besluitvorming binnen vereniging, bestuur en bureau.

Governance Code Cultuur

De acht principes

Waarde scheppen voor en in de samenleving

- 1 De organisatie realiseert haar maatschappelijke doelstelling door culturele waarde te creëren, over te dragen en/of te bewaren. Kunsten '92 doet dit onveranderd door dagelijks uitvoering te geven aan de in de missie uitgedragen doelstelling *'Kunsten '92 wil met een gezamenlijke stem het maatschappelijke en politieke klimaat voor kunst en cultuur in Nederland verstevigen'*. Alle handelingen van bureau en bestuur van Kunsten '92 zijn hierop gericht. Samenwerken en kennisdelen vormen de basis.

Codes: governance, inclusie en fair practice

- 2** De organisatie past de principes van de Governance Code Cultuur toe en licht toe hoe zij dat heeft gedaan ('pas toe én leg uit'). De organisatie volgt de aanbevelingen op en wijkt daar alleen gemotiveerd van af ('pas toe óf leg uit'). Kunsten '92 past deze principes toe.
- Met ingang van 2021 heeft Kunsten '92 de governance steeds verder geoptimaliseerd, onder meer op de volgende wijzen:
- Het in 2023 opgestelde directiereglement en het bestuursreglement, die in 2023 door het Algemeen Bestuur zijn gemaakt en door de leden van Kunsten '92 tijdens de ALV van 28 juni 2023 zijn vastgesteld.
 - De in 2022 opgestelde Handreiking werving en selectie bestuursleden, die door de leden tijdens de ALV van 30 juni 2022 is goedgekeurd.
 - Voor de werving van nieuwe bestuursleden is, net als in 2022, in september 2023 een openbare oproep gedaan en heeft een commissie van bestuursleden de gesprekken gevoerd en de voordrachten voorbereid.

Codes: governance, inclusie en fair practice

- 3 Bestuursleden zijn onafhankelijk en handelen integer. Zij zijn alert op belangenverstrengeling, vermijden ongewenste belangenverstrengeling en gaan op een transparante en zorgvuldige wijze om met tegenstrijdige belangen. Zoals ook beschreven in het bestuursreglement: alle bestuursleden van Kunsten '92 spreken op persoonlijke titel zonder last of ruggespraak. De bestuursleden zijn transparant over hun nevenfuncties. Zij geven aan wanneer een onderwerp direct hun belangen raakt. Hoewel het niet vaak voorkomt, bespreekt het bestuur in een dergelijk geval hoe te handelen. De nevenfuncties van de bestuursleden staan op de website.
- 4 Bestuursleden zijn zich bewust van hun eigen rol en de onderlinge verdeling van taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden en handelen daarnaar. Rol, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van (Dagelijks) Bestuur, voorzitter(s) en penningmeester zijn vastgelegd in het Bestuursreglement. De directeur is ook degene die leidinggeeft aan het bureau. Met de overgang van algemeen secretaris naar directeur vormt evaluatie van de verschillende rollen onderdeel van de permanente verbetering van de governance.

Codes: governance, inclusie en fair practice

Zorgvuldig besturen

- 5 Het bestuur is verantwoordelijk voor de algemene en dagelijkse leiding, het functioneren en de resultaten van de organisatie. Het bestuur heeft de uitvoering van de dagelijkse leiding neergelegd bij het bureau, aangestuurd door de directeur. Het bestuur inclusief de directeur is verantwoordelijk voor het functioneren en de resultaten van Kunsten '92. Het Dagelijks Bestuur overlegt regelmatig over het functioneren van de organisatie. Evaluatie van de medewerkers van het bureau vindt jaarlijks plaats en wordt vastgelegd door de directeur. Het functioneren van de directeur wordt geëvalueerd door de voorzitter(s).
- 6 Het bestuur gaat zorgvuldig en verantwoord om met de mensen en de middelen van de organisatie. Dit principe is onbetwist. Controle hierop vindt plaats tijdens bestuursvergaderingen en evaluaties van medewerkers; controle op financiële middelen geschiedt door middel van het vier ogen principe en door het administratiekantoor, de penningmeester, het dagelijks en algemeen bestuur en de leden. Met ingang van 2022 is controle van de Jaarrekening door een accountant ingevoerd.

Codes: governance, inclusie en fair practice

Goed toezicht uitoefenen

- 7 Punt 7 niet van toepassing voor een organisatie met een bestuur.
- 8 Het bestuur is verantwoordelijk voor zijn samenstelling en waarborgt daarbij deskundigheid, diversiteit en onafhankelijkheid. Dit principe wordt expliciet uitgevoerd. Bij het aantrekken van nieuwe bestuursleden, waarbij de oproep openbaar wordt gemaakt, worden deze aspecten uitgebreid meegewogen. De basis hiervoor is de Handreiking werving en selectie. *Zie ook bij principe 3.*

Codes: governance, inclusie en fair practice

Code Diversiteit en Inclusie

Kunsten '92 integreert de Code Diversiteit en Inclusie in haar activiteiten. De vier P's worden hierin als volgt meegenomen: bij het opzetten van activiteiten en projecten laat Kunsten '92 overwegin-gen van diversiteit en inclusie bewust meespelen in de aspecten Programma en Publiek. Hierbij gaat het om onderwerpen, betrokke-nen (programmeurs, moderatoren, schrijvers/redactie, sprekers) en indien van toepassing de locatie, en daarmee samenhangend het publiek en de brede toegankelijkheid. Ook wat betreft Personeel, Bestuur en Partners met wie wij samenwerken streven wij naar een goede afspiegeling van de samenleving.

Door bijvoorbeeld het werken met de Taskforce en ook door KUNSTEN2030 is ons netwerk van partners blijvend verbreed. De openbare werving van bestuursleden heeft een positieve invloed gehad op de breedte en verscheidenheid van ons bestuur.

Codes: governance, inclusie en fair practice

Dit proces is nog niet voltooid en heeft onze permanente aandacht. De inspanningen wat betreft diversiteit en inclusie moeten bijdragen aan steeds verdere verbetering op dit gebied. Behalve het meenemen van de vier P's zullen bureau en bestuur van Kunsten '92 bespreken hoe zij nu in een volgende stap de vijf principes van de code gaan uitwerken en toepassen:

- 1 Je weet waar je staat ten aanzien van diversiteit en inclusie.
- 2 Je integreert diversiteit en inclusie in je visie.
- 3 Je creëert draagvlak binnen je organisatie voor het naleven van de code.
- 4 Je stelt een plan van aanpak op, gericht op continue verbetering.
- 5 Je monitort en evalueert naleving van de code en je legt er verantwoording over af.

Codes: governance, inclusie en fair practice

Fair Practice Code

Kunsten '92 is zelf mede-initiatiefnemer van de Fair Practice Code, die in 2017 door jonge kunstenaars is opgesteld en aangeboden aan toenmalig minister Bussemaker van OCW. Sinds 2019 is Kunsten '92 verantwoordelijk voor de doorontwikkeling en implementatie van de code in het culturele veld, met financiële ondersteuning door het ministerie van OCW.

Voor de eigen organisatie zijn de vijf waarden van de Fair Practice Code onlosmakelijk onderdeel van de dagelijkse praktijk: diversiteit, vertrouwen, duurzaamheid, solidariteit, en transparantie. Dit uit zich in de manier van werken op het bureau (inclusief wekelijks overleg en intensieve samenwerking op de verschillende onderwerpen) en in de doelstellingen van de activiteiten en onderwerpen waaraan Kunsten '92 werkt. Wat betreft eerlijke betaling volgt Kunsten '92 de CAO Toneel en Dans. Het functiehuis is in 2023 tegen het licht gehouden en bijgesteld.

Codes: governance, inclusie en fair practice

De principes voor financiële afspraken met bestuursleden en met anderen buiten de eigen organisatie (bijvoorbeeld zzp'ers die deelnemen aan vergaderingen of werksessies) zijn besproken en vastgelegd door het Algemeen Bestuur. In 2023 is een externe vertrouwenspersoon aangesteld.

Online communicatie

Ook in het afgelopen jaar was onze online communicatie gericht op het verbreden van ons bereik. Via verschillende (social media) kanalen communiceerden we wekelijks over onze initiatieven en over urgente zaken in onze sector en op (cultuur)politiek gebied. Door onze Nieuwsbrieven (45 stuks in 2023) en vele LinkedIn en Instagram post profiteerde een breed publiek van onze informatievoorziening.

Kunsten '92 in de media

'Kunst is in de politiek niet meer alleen de kers op de taart'

INTERVIEW **MARIANNE VERSTEEGH** KUNSTEN '92

Na dertig jaar neemt Marianne Versteegh afscheid van vereniging Kunsten '92. Ze zag hoe marktwerking toenam en de arbeidsmarkt verschaalde, maar is nu toch voorzichtig hoopvol.

Door onze redacteurs
Elsje Jorritsma en **Hester van Santen**

De actievoerders die zich op een zaterdagochtend in mei 1992 verzamelden in het Concertgebouw in Amsterdam, hadden niet durven hopen op zoveel belangstelling. Veertig culturele organisaties waren uitgenodigd voor de protesten tegen bezuinigingen op cultuur die minister Hedy d'Ancona had aangekondigd. Er kwamen er zestig: Kunsten '92 was geboren.

Nog datzelfde jaar werd de actiegroep een officiële vereniging, met leden uit - en dat was nieuw - allerlei geledingen van de cultuursector. Alleen maar vonden ze dat de bezuinigingsplannen voor onder meer de orkesten en de introductie van een eigen inkomsteneis, die instellingen zou moeten prikkelen om meer te verdienen aan het publiek, geen Kunstenplan maar een 'kunstenplaag' waren.

Marianne Versteegh, algemeen secretaris van Kunsten '92, trad in 1993 aan bij de vereniging. Ze zag de een na de andere politieke golf over het culturele landschap rollen, van het Kunstenplan, de bezuinigingen onder staatssecretaris Halbe Zijlstra (Cultuur, VVD) tot de coronacrisis.

Op 1 april neemt Versteegh afscheid met een voorzichtig optimistisch gevoel. „De solidariteit in de cultuursector is beter dan die in tijden geweest is.”

Welke idealen koesterde u toen u begon bij Kunsten '92?

„De organisatie ontstond toen marktwerking haar intrede deed in het cultuurbeleid. Hedy d'Ancona (Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur, PvdA) stelde voor het eerst eisen aan eigen inkomsten van instellingen. Daar was veel onrust over. Mensen waren bang dat niet langer de kunst zelf centraal zou staan, maar dat waarmee je het meest kunt verdienen.

„We wilden dat er direct contact kwam tussen het werkveld en de politiek, zodat de stem van kunst goed bleef doordringen in de politiek. Dat was nodig, want er was nog geen organisatie die opkwam voor het hele veld. Kunsten '92 vormt nu met ruim 420 leden een heel breed gezelschap uit alle disciplines.

„De cultuursector is heel groot, zo'n 95 procent kan zichzelf in de markt staande houden, zoals een groot deel van de muzieksector en de media. De hele culturele en creatieve sector levert 320.000 banen en draagt 25,5 miljard euro bij aan de Nederlandse economie, oftewel 3,7

procent van het bbp. Die cijfers (CBS, 2015) hebben ons enorm geholpen om te laten zien hoe belangrijk kunst en cultuur zijn.”

Benadrukt u nu niet zelf juist het economisch belang van de sector, en niet het intrinsieke belang?

„Ja, maar we blijven vooral benadrukken dat gesubsidieerde kunsten een belangrijke basis vormen voor die hele industrie. Je moet juist ruimte creëren voor de kunst die zich niet in de markt staande kan houden, dingen maken die niet bij voorbaat geld opleveren. Zo zijn veel presentatie- en ontwikkelplekken verdwenen door de bezuinigingen onder Zijlstra in 2011.

„Die functie is deels overgenomen door instellingen en fondsen, maar er is ook echt veel verdwenen en de druk om rendement te leveren is nog altijd heel groot. Terwijl dit soort plekken kunstenaars ruimte geven om dingen te onderzoeken zonder dat het meteen iets moet opleveren.

„Gelukkig is er de laatste tijd weer veel meer aandacht voor de waarde van de kunst, los van de economische waarde. Dat komt misschien door corona, en door ontwikkelingen in de samenleving; er zijn zoveel transities gaande. Het geloof in de markt is aan het kantelen.”

Marianne Versteegh, algemeen secretaris van Kunsten '92.

Pakte de marktwerking in de cultuursector zo nadelig uit als u dacht?

„Het was onvermijdelijk en het heeft ook positieve kanten gehad: er is veel tot bloei gekomen in de markt, zoals de entertainmentindustrie en de musicalsector. Er is ook meer aandacht voor de rol van kunstenaars en creatieve designers in maatschappelijke domeinen. We hebben nog steeds een bloeiend cultureel klimaat in Nederland, maar dat is niet vanzelfsprekend als je niet ook zorgt voor de basis. Die basis is lange tijd gezien als de kers op de taart, niet als iets van wezenlijk belang, en dat is nu aan het veranderen. Althans, dat hoop ik.”

Waarom merkt u dat?

„Je ziet bijvoorbeeld dat er nu meer aandacht is voor inkomensbeleid voor kunstenaars. We hebben de Fair Practice Code ontwikkeld; dat wordt door staatssecretaris Uslu (Cultuur en Media, D66) serieus opgepakt. Dat is wel een soort omwenteling.

„Sinds de jaren negentig werkten steeds meer mensen in de cultuursector als zzp'er. Aanvankelijk was dat ook best een aantrekkelijke optie. Er waren ook speciale regelingen voor die groep, zoals een WW-regeling voor podiumkunstenaars en de WWIK, die een vangnet bood voor kunstenaars. Maar die regelingen zijn afgeschaft, waardoor de positie van kunstenaars zwakker is geworden. In bepaalde sectoren wordt gewoon te weinig verdiend.”

Kunsten '92 wilde dat 1 procent van de rijksbegroting aan cultuur wordt besteed. Dat is nooit gehaald. Wil de vereniging dit nog altijd?

„De doelstelling is nog steeds dat het budget zodanig omhoog moet dat de basis van de sector sterk genoeg is. Er moet goed betaald worden in de sector: *fair pay*. Maar je ziet ook dat veel instellingen, vooral gemeentelijke, in de rode cijfers dreigen te komen. Er zijn te veel tekorten om te investeren en te vernieuwen.”

Uslu wil het cultuurstelsel hervormen en heeft deze maand advies gevraagd aan de Raad voor Cultuur. Wat zijn uw aanbevelingen?

„Wij vinden het erg belangrijk dat de culturele taken van de gemeenten wettelijk worden vastgelegd. Nu is het nog zo dat gemeenten wel geld

krijgen voor de culturele sector, voor bijvoorbeeld energie en corona, maar niemand kan hun verplichten om dat geld ook daadwerkelijk aan cultuur uit te geven. Zeker voor cultuureducatie zou het fantastisch zijn als daar een wettelijke verplichting voor zou zijn. Je ziet aan de bibliotheekwet hoe goed dat werkt.

„We willen ook dat de samenhang tussen kunst, cultuur, erfgoed en wat tegenwoordig creatieve industrie heet, wordt hersteld. Het besef moet toenemen dat het ketens zijn: van onderwijs en educatie, onderzoek, jong talent, kleinere instellingen tot aan de internationale top. Daarom moet ook de samenwerking tussen cultuur en onderwijs versterkt worden. Dat was in 1994 ook de reden om cultuur naar het ministerie van onderwijs en wetenschap over te hevelen.”

Hoe is het voor u om juist nu weg te gaan?

„Je moet een keer stoppen. Ik ben heel tevreden met een aantal dingen die we voor elkaar gekregen hebben: de arbeidsmarktagenda, de Fair Practice Code. En dat we met elkaar aan het begin van de coronacrisis de Taskforce hebben opgericht. Drie dagen nadat in maart 2020 de eerste lockdown was ingesteld, hadden we die bij elkaar: een structureel overleg waar alle belangenorganisaties bij betrokken zijn, ook die buiten Kunsten '92 vielen, zoals de evenementensector. Dat was op dat moment heel erg nodig. Dat overleg blijft ook bestaan, denk ik. Het heeft de eenheid in de sector enorm versterkt.

„Er is wel iets wat ik betreurt. Toen ik begon was er van links tot rechts politieke consensus: één ding doen we niet, en dat is bezuinigen op cultuur. De bezuinigingsvoorstellen in het Kunstenplan van minister D'Ancona werden al snel sterk afgezwakt. Want men beseftte: de kunstensector doet ertoe, daar moet je zuinig mee omgaan.

„Die consensus is er niet meer. Terwijl: we hebben zo'n bloeiende cultuur in Nederland. Het is best uniek dat je heel kleine, zeer interessante makers hebt, en grote topinstellingen zoals De Nationale Opera. Ik vind dat fantastisch. Dat zou je niet iedere keer moeten hoeven bevesten.”

FOTO ROGER CREMERS

Kunsten '92 in de media

99

Kunsten '92 is een aantal keren in de media geïnterviewd, genoemd of geciteerd over onderwerpen die in dit activiteitenoverzicht aan bod zijn gekomen.

[NRC 22 maart 2023 | Interview met Marianne Versteegh van Kunsten '92](#)

[Trouw 23 juni 2023 | Zien kunstenaars de toegenomen waardering voor cultuur eindelijk terug in hun loon?](#)

[Trouw 14 juli 2023 | Cultuursector maakt zich zorgen na de val kabinet-Rutte IV: 'De vaart mag er niet uit'](#)

[Volkskrant 27 augustus 2023 | Paradisodebat in Amsterdam: cultuursector gaat het zwaar krijgen, met een 'ravijnjaar' in 2026](#)

Voorstelling op het Oerol festival in Terschelling. FOTO SIESE VEENSTRA, ANP

Geld voor kunst

Zien kunstenaars de toegenomen waardering voor cultuur eindelijk terug in hun loon?

Hebben de coronajaren dan toch iets goeds opgeleverd voor de cultuursector? Sjoerd Feitsma, directeur van platform Arbeidsmarkt Culturele en Creatieve Toekomst (ACCT) denkt van wel. "Tijdens die jaren merkten Nederlanders hoe kaal het leven is zonder cultuur, hoe kwetsbaar de mensen zijn die in de sector werken als er een crisis is." Dat heeft geleid tot meer waardering voor de cultuursector. "De enquêtes waar Bartelse het over had, laten dat ook zien."

Geld reserveren

Bartelse is Jeroen Bartelse, voormalig voorzitter van de Raad voor Cultuur en nu directeur van Tivoli-Vredenburg in Utrecht en mede-voorzitter van koepelvereniging Kunsten 92, een van de organisaties die zich inzetten voor een eerlijk loon in de cultuursector. Enquêtes van onderzoeksbureaus als I&O wezen altijd uit dat Nederlanders cultuur en ontwikkelingsamenwerking aanwijzen als bezuinigingsposten. "Maar de laatste jaren is het percentage Nederlanders dat op cultuur wil bezuinigen drastisch gedaald."

Een teken van meer waardering en meer waardering is de basis voor een betere betaling. Voor de beeldend kunstenaars en fotografen bijvoorbeeld, die het minste verdienen, voor de leden van theatergezelschappen, voor muzikanten en andere kunstenaars. Zij verdienen niet alleen weinig, ook krijgen zij veel overuren niet uitbetaald. Wie een opdracht heeft voor 24 uur, kan soms weken maken van 50 uur, terwijl dat nergens terugkomt, stelt Feitsma. Documentairemaakster Monique Nolte, bekend van *Het beste voor Kees* ontving 25.000 euro voor zeven jaar werk terwijl ze op het vervolg *Kees vliegt uit* geld moest toeleggen als zij akkoord zou gaan met het voorstel van de NPO.

Staatssecretaris Gunay Uslu van cultuur schreef vorige week in een brief aan de Tweede Kamer dat zij 34 miljoen euro vrij wil maken voor een hoger loon voor cultuurmedewerkers. Daar is Nolte niet

mee geholpen, maar het kan wel een verschil maken voor de gesubsidieerde sector. Al is 34 miljoen waarschijnlijk niet genoeg, zegt Feitsma, die verder wel tevreden is over het cultuurbeleid van dit kabinet. "Maar het ministerie van onderwijs, cultuur en wetenschap is niet de grootste financier van het gesubsidieerde deel van de kunst. Dat zijn de gemeenten. Zij zijn goed voor ruim 60 procent van het totale budget voor cultuur, terwijl OGW voor ongeveer 30 procent verantwoordelijk is."

Feitsma vindt het dan ook belangrijk dat het ministerie er bij gemeenten op aandringt om meer geld te reserveren voor cultuur. Dat doen veel gemeenten nu niet, omdat zij andere taken belangrijker vinden. Dat kunnen zij doen, omdat er voor gemeenten geen verplichting is een bepaald bedrag voor cultuur te reserveren. "Er is een herziening van het cultuurbestel aangekondigd", zegt Bartelse. "Als cultuurbeleid voor gemeenten en provincies een wettelijke taak wordt, dan moeten deze overheden wel meer prioriteit geven aan cultuur"

Marathon

Het ministerie, provincies en gemeenten zijn niet de enige die voor een eerlijk loon kunnen zorgen, dat moet ook van het publiek komen. "Mijn indruk is dat de ticketprijzen overal omhoog gaan, maar dat culturele organisaties wel voortdurend bekijken of ze toegankelijk blijven", zegt Bartelse. "Dat hangt af van het publiek waarop een instelling zich richt. Voor klassieke muziek kunnen de prijzen wat makkelijker omhoog, want dat publiek heeft doorgaans meer te besteden. Voor de nacht-cultuur waarin je op jongeren mikt, geldt dat niet."

Hoeveel geld erbij moet om medewerkers in de cultuursector een eerlijk loon te geven? Er zijn diverse onderzoeken die daar inzicht in geven. Zoals het onderzoek van adviesbureau SIRM dat Uslu vorige maand in ontvangst

nam. Dat onderzoek in de gemeenten Den Haag, Rotterdam, Groningen en Utrecht komt uit op ongeveer 7 procent relatieve meerkosten. Oftewel: er moet gemiddeld 7 procent bij om medewerkers een eerlijk loon te geven.

Dat percentage zal in de praktijk hoger uitvallen, stelt Feitsma, want het SIRM kijkt vooral naar bestaande cao's. "Die gelden vaak niet voor zzp'ers, waaruit de cultuursector voornamelijk bestaat. Wij kijken met anderen in de cultuursector in de boeken. Als een band optreedt, bijvoorbeeld, wat zijn dan hun kosten en wat blijft over om de band te betalen. De uitkomsten zijn heel wat schokkender dan wat er in het SIRM-onderzoek staat."

De weg naar een eerlijk loon is als een marathon, stelt Bartelse. Die begon al rond 2006, toen voor het eerst de beroerde financiële positie van kunstenaars voorzichtig op de agenda kwam. Kort daarop volgde de financiële crisis, die grofweg van 2008 tot 2012 duurde. "In de jaren daarna, rond 2014, zag je een enorme verschuiving van mensen in loondienst naar zzp-schap", zegt Feitsma. "Toenmalig minister van OGW Jeroen Bussemaker wilde al kijken naar de kwetsbaarheid in de sector."

Er volgden vele rapporten en onderzoeken. Het culturele veld sprak een Fair Practice Code af, als leidraad om tot een eerlijke beloning te komen. En platform ACCT werd opgericht om afspraken en regelingen te maken die de arbeidsmarkt verbeteren. Tijdens de marathon die al ruim vijftien jaar duurt, dacht Bartelse weleens: "We draaien in kringetjes. Pakken onvoldoende door en reddten het niet. Ik heb nu wel het gevoel dat we een keerpunt zijn gepasseerd. Dat geeft mij hoop dat we een eerlijke beloning gaan halen. Uiteindelijk gaat het erom dat er geen artist of kunstenaar meer is die zwaar wordt onderbetaald. Die zijn er op dit moment nog wel."

Marco Visser

Cultuursector vreest verder uitstel eerlijke beloning door val kabinet

Afwachten • Eindelijk zat er vaart in de vernieuwing van het cultuurbestel. Maar is er de komende maanden nog politieke slagkracht?

Marco Visser
redactie binnenland

Het kabinet-Rutte IV als geheel wakte nog maar weinig warme gevoelens op, maar diverse individuele bewindslieden deden dat in hun sector wel. Een van hen is Gunay Uslu, de staatssecretaris van cultuur en media. Jeroen Bartelse, de voorzitter van belangenvereniging Kunsten '92 en directeur van TrivoliVredenburg, wordt dan ook 'niet vrolijk' van de val van het kabinet.

Het cultuurbestel is namelijk dringend toe aan vernieuwing, en daar was Uslu nu net mee bezig. "We boeken op belangrijke punten echt vooruitgang", zegt Bartelse. "Dan gaat het bijvoorbeeld over de manier waarop subsidies worden verdeeld, over *fair practice* (eerlijke beloning, red.) en over nieuwe verhoudingen tussen Rijk en gemeenten."

In de meeste gevallen leidt dat nog niet tot wetsvoorstellen die de Tweede Kamer eventueel controversieel kan verklaren. De herzieningen zijn in voorbereiding. "Maar de vaart mag er niet uit, het is geen tijd om stil te staan", zegt Bartelse.

3 miljard tekort

Die eerlijke beloning, of dat nu voor een danser is of een geluidstechnicus, moet een voorwaarde worden om subsidie te krijgen. "Aan fair practice zitten ook wettelijke aspecten", zegt Bartelse. "Die komen aan bod in de hervormingen van de arbeidsmarkt waarmee minister Karien van Gennip bezig is".

Een grote groep medewerkers in de cultuursector zal hopen dat de

Gunay Uslu, staatssecretaris cultuur en media, op het Binnenhof vlak voor het asieldebat. FOTO ANP

Tweede Kamer dat onderwerp niet controversieel verklaart. De minister van sociale zaken en werkgelegenheid wil meer zekerheid geven aan flexkrachten en zzp'ers, en daar zijn er veel van in de cultuursector. "Die discussie moet door, anders stellen we opnieuw uit wat al zo lang wordt vooruitgeschoven", zegt Bartelse.

De cultuursector is voor 60 procent van zijn financiering afhankelijk van gemeenten. Die krijgen er vanaf

De cultuursector staat te springen om hervormingen in de arbeidsmarkt

2026 via het Gemeentefonds geld bij, maar tot die tijd zitten gemeenten met een tekort van 3 miljard euro. Dus zullen gemeenten keuzes moeten maken.

Juist over die keuzes maakt Bartelse zich zorgen. "Veel makers en instellingen in de cultuursector zijn afhankelijk van wat gemeenten uittrekken voor cultuur. Er ligt echter nog geen wettelijke taak bij gemeenten om cultuur te financieren. Cul-

Over Ongehoord Nederland kan Uslu straks misschien geen besluit meer nemen

tuur komt bij financiële moeilijkheden daarom al snel in een vrij schotenveld".

Als het kabinet niet met aanvullende financiering voor gemeenten komt, en de discussie over een wettelijke zorgplicht stopt, "dan voelen wij dat meteen in de culturele sector", zegt Bartelse.

Btw-tarief

Wettelijke regelingen zijn wel in de maak voor bijvoorbeeld het auteurscontractenrecht. "Dat is een wetsvoorstel waarin het recht op een vergoeding voor filmmakers wordt geregeld, wanneer hun werk ondemand te zien is", zegt Bartelse. "Hopelijk kan die door, maar de Kamer zal moeten beslissen of dat onderwerp controversieel is of niet."

Het meest in het oog springende besluit dat Uslu wellicht niet meer kan nemen, is een oordeel vellen over de omroep Ongehoord Nederland. Wanneer de Kamer het onderwerp eventueel controversieel verklaart, is nog niet bekend.

Er is een maatregel waarvan de cultuursector hoopt dat deze niet doorgaat. Dat gaat over de afschaffing van het verlaagde btw-tarief voor de cultuursector. Films, theater, kunstwerken en concerten zouden dan duurder worden. "Dat zou zo'n grote impact hebben op de cultuursector en op het verdienvermogen", zegt Bartelse. "Daarvan zeggen wij: trek het maar over deze demissionaire periode heen en kijk er dan nog eens goed naar."

VERSLAG PARADISODEBAT

'Cultuur moet inhaken op maatschappelijke discussies'

Het jaarlijkse Paradisodebat over de toekomst van de cultuur-sector ging dit jaar vooral over financiële kwetsbaarheid.

Door onze redacteur
Hester van Santen

AMSTERDAM. „Is dit een pragmatische oplossing om de rekeningen te kunnen betalen?" De vraag werd zondag tijdens het Paradisodebat door debatleider Jörgen Tjon A Fong gesteld aan D66-Kamerlid Jorien Wuite. Zij vond dat de cultuursector vaker de „verbeelding" moet inzetten voor maatschappelijke problemen als woningnood, de toegankelijkheid van gezondheidszorg en verduurzaming.

Ruim tweehonderd mensen, vooral bestuurders van culturele instellingen, waren aanwezig bij het Paradisodebat - al twintig jaar een traditie aan het begin van het culturele seizoen,

aangewakkerd door belangenorganisatie Kunsten '92. Een dilemma dat als rode draad door de middag was gewoven: willen kunstenaars en culturele instellingen ook meer betrokken worden bij „maatschappelijke opgaven"? Of ligt, zoals Wuite er direct bij zei, „nutsdenken" dan op de loer?

Bezuinigingen

Jeroen Bartelse, duovoorzitter van Kunsten '92, opende met de zorg dat de val van het kabinet een einde heeft gemaakt aan „de aanpak van hardnekkige knelpunten" door staatssecretaris Gunay Uslu (D66, Cultuur). Bartelse benoemde de „ontwrichte" arbeidsmarkt, de nood aan betere betaling en betere arbeidsomstandigheden en minder bureaucratie in subsidieprocedures. Regeldruk kost de sector jaarlijks 94 miljoen euro.

Maar het debat ging vooral over financiële kwetsbaarheid, die - zo benadrukten ook meer debatdeelnemers - de verwezenlijking van plannen in de weg staat.

Voor de kunsten is nog altijd minder geld beschikbaar dan in 2012, toen het kabinet Rutte-I heftige bezuinigingen doorvoerde. Uit OCW-cijfers blijkt dat de rijksuitgaven aan kunsten in 2021 20 procent beperkter waren dan tien jaar eerder, (incidentele) coronasteun niet meegeteld.

Jan Jaap Knol, directeur van de Boekmanstichting, wees ook op de onzekere rol van gemeenten, die jaarlijks 2 miljard euro aan cultuursubsidie verstrekken - t.o.v. circa 1 miljard euro door OCW. De gemeentelijke taken voor de cultuursector zijn echter niet wettelijk vastgelegd, waardoor wordt gevreesd voor een „ravijnjaar" in 2026 - wanneer door nieuwe financieringsregels de bijdrage van het rijk aan gemeenten in het geding lijkt te komen. Knol: „Als een wet heldere doelen omschrijft, geeft dat meer waarborgen voor steun."

Een wet is onvoldoende, wierp bestuurskundige Martijn van der Steen tegen. „De cultuursector richt zijn lobby te veel op wetgeving die gemeentelijke uitgaven moet veiligstellen, vindt hij. „Er moet gewoon meer geld naar cultuur." Anders heeft het ook weinig zin om regionale spreiding van cultuursubsidie te bevorderen.

Verdienvermogen

Niemand leek echt te geloven dat een nieuw kabinet de cultuursubsidie structureel zal verhogen. Een oplossing kwam wel steeds terug: als kunstenaars zich meer mengen in maatschappelijke discussies, is dat inhoudelijk interessant én goed voor het „verdienvermogen": geld van zorginstellingen of woningcorporaties komt dan met een omweg bij culturele instellingen terecht. In juni publiceerde adviesbureau Berenschot het rapport *In de schijnwerpers* met diezelfde boodschap, na onderzoek in opdracht van de Tweede Kamer.

Verscheidene sprekers die Kunsten '92 nu in Paradiso had uitgenodigd, pleitten eveneens voor die aanpak.

Het Paradisodebat, zondag in Amsterdam.

FOTO JELMER DE HAAS

Trouw 14 juli 2023

Volkscrant 27 augustus 2023

Kunsten'92

Kunsten '92 in de media

101

NRC 28 augustus 2023 | Culturele makers hopen op geld uit zorg of woningbouw

Trouw 15 november 2023 | Niet het Rijksmuseum, maar de muziekschool staat centraal in partijprogramma's

NPO Klassiek 23 november 2023 | Directeur TivoliVredenburg Jeroen Bartelse: 'Cultuur kan de polarisatie overbruggen'

Trouw 27 november 2023 | Worden concerten, festivals en de bioscoop na de verkiezingswinst van de PVV veel duurder?

10 cultuur&media

TROUW MAANDAG 27 NOVEMBER 2023

Strattheater van House of Circus tijdens het Cerol Festival op Terschelling. Als de plannen van de VVD doorgaan worden festivals een stuk prijziger. FOTO: KAN

tekst Marco Visser

Extreem rechts en cultuur gaan zelden samen. Sla er het verkiezingsprogramma van de PVV maar op na en lees hoe deze partij alle subsidies voor cultuur wil afschaffen. Toch zorgt een andere partij voor de meeste onrust in de sector. De VVD wil het btw-tarief verhogen van 9 naar 21 procent. Dat is een enorme lastenverzwaring voor de cultuursector die doet denken aan de bezuinigingen onder VVD-minister Halbe Zijlstra. Of de PVV en de derde beoogde coalitiepartij NSC ook de btw willen verhogen, is niet bekend. Beide partijen reageren niet op vragen.

Eerst de plannen van de PVV. Afschaffen van alle subsidie gaat niet zomaar. De PVV bepaalt niet in haar eentje wat het beleid wordt de komende jaren. Daarnaast zijn er al afspraken gemaakt en die zijn daar geen bezwaren op geplakt. Dat is dus een onzekere factor.

Tegen 2002, de muziekafdeling van de VPRO, zei de co-voorzitter van belangenvereniging Kunsten 92, Jeroen Bartelse, niet te geloven dat alle subsidies van de landelijke overheid naar nul gaan. "De verkiezingen draaiden niet om cultuur, mensen die PVV gestemd hebben, gaan ook naar concerten en staan ook op de dansvloer."

Gemeentelijke subsidie

Zelfs als er wordt gesneden in de subsidie, dan nog is de klap op te vangen. De landelijke overheid is namelijk niet de grootste financier van gemeentelijke kunst. Dat zijn de gemeenten. Zij betalen 60 procent van de subsidie, de landelijke overheid 30 procent. De rest komt van de provincies.

Mede daarom zijn festivals, concertza-

len, theaters, bioscopen en iedereen die daar werkt benauwd over de btw-verhoging. Voor cultuur geldt nu het lage tarief van 9 procent. Dat is ingevoerd in 1966. Volgens de VVD is dat niet doelmatig gebieden. Doelmatig wil zeggen: heeft de btw-verhoging bijvoorbeeld gezorgd voor meer publiek?

Wat de VVD beweert over doelmatigheid klopt niet. Er zijn twee onderzoeken die de

doelmatigheid hebben onderzocht, een uit 2018 en een uit 2023. Beide onderzoeken concluderen dat de verlaging soms wel degelijk doelmatig was, soms mogelijk doelmatig en soms niet. "Er zit wat variatie in de doelmatigheid", zegt Astrid Weij, de directeur van Kunsten 92, maar "zo rigoreus als de VVD het verwoordt, lees ik het niet terug in het rapport".

De VVD is niet de enige partij die voor

Btw-verhoging

Worden concerten, festivals en de bioscoop straks veel duurder?

Mocht er een (gedoogde) coalitie komen met partijen als de PVV en VVD, dan wacht de cultuursector een onzekere en wellicht zware tijd.

verhoging van het btw-tarief plots. Uit de doorrekening van het CPB blijkt dat ook andere partijen verlaagde btw-tarieven willen terugkrijgen, al is niet altijd duidelijk in welke delen van de cultuursector zij de hoge tarieven willen heffen.

Wij vraagt zich af of politieke partijen niet veel te makkelijk denken over een eventuele verhoging. "Iedereen die van muziek, film of lezen houdt, krijgt er mee te maken. Wil je naar de film of naar een festival gaan, dan wordt dat duurder."

Het middensegment

Hoeveel duurder, dat hangt af van het percentage dat cultuurgroepen doorberekenen aan de bezoeker. Maar een dikke 10 procent bovenop de huidige prijs is een reële inschatting, denkt Weij. Voor festivalbezoekers betekent dat een kaartje Lowlands van 300 naar 330 euro gaat.

Nu zal Lowlands niet zoveel last hebben van de prijsstijging. Bezoekers komen toch wel, zo bleek dit jaar toen de prijs met 45 euro steeg. Het gevolg kan wel zijn dat met name jongeren niet meer naar bijvoorbeeld vijf festivals gaan, maar naar drie. Lowlands, Pinkpop of andere festivals uit de A-categorie zullen zij niet schrappen. De besparing zit hem waarschijnlijk in het middensegment. Daar zal de btw-verhoging het meeste pijn doen.

Voor de vele zzp'ers in de cultuursector is de verhoging ook slecht nieuws. Zij moeten meer afdragen aan de belastingdienst en worden dus duurder. Berekenen zij de btw-verhoging niet door, dan daalt hun inkomen terwijl de sector juist probeert om een einde te maken aan de chronische onderbetaling.

Wij wil graag benadrukken dat cultuur niet iets is van Nederlanders die op linkse partijen stemmen, of van de elite. "Cultuur is van iedereen. De verkiezingsuitslag laat zien dat een groot deel van de Nederlanders zich niet gebouwd voelt. Nu dringt een ander deel van Nederland zich niet gebouwd te voelen. Kunst en cultuur kunnen een belangrijke rol spelen in overbruggen van die tegenstellingen."

Kunst werd vaak gekoppeld aan economische groei en innovatie

directeur Boekmanstichting Jan Jaap Knol

De fanfare St. Cecilia speelt voor de kerk in het Limburgse Ubachsberg. FOTO ANP

Politieke partijen pleiten voor meer kunstonderwijs en amateurkunst

Verkiezingsprogramma's • Dat iedereen toegang krijgt tot cultuur vinden politieke partijen nu belangrijker dan topkunst. De breedtecultuur moet worden gestimuleerd.

Sandra Kooke
redactie cultuur&media

Niet het Rijksmuseum, het Concertgebouw of de Nationale Opera, maar de muziekschool, de amateurvereniging en cultuuronderwijs op scholen staan centraal in de cultuurparagrafen van de verkiezingsprogramma's van de politieke partijen. Over de hele breedte van het politieke spectrum staan partijen opvallend uitgebreid stil bij het belang van cultuur voor iedereen, blijkt uit een analyse van de verkiezingsprogramma's door Kunst'n'92, een belangenorganisatie voor de culturele en creatieve sector. Daarnaast hechten vrijwel alle partijen aan een betere regionale spreiding. Niet al het geld zou in de grote steden met de topinstellingen moeten blijven hangen: er moet meer cultuuraanbod komen buiten de steden in de Randstad.

Muziekschool
Astrid Weij, directeur van Kunst'n'92, vindt de brede belangstelling voor breedtecultuur 'opvallend'. Ze benadrukt wel dat partijen een verschillende insteek hebben: voor de ene partij gaat het vooral om behoud van (regionale) tradities, bij de andere meer om ontwikkeling van talent. Zo wil D66 de muziekscholen weer terug zodat kinderen weer een instrument kunnen leren bespelen. Het CDA benadrukt dat een breed en laagdrempelig aanbod van cultuur

bijdraagt aan het 'begrip van de rijkdom van culturele tradities en veranderingen'. Ook Jan Jaap Knol, directeur van de Boekmanstichting, heeft de algemeen gedeelde belangstelling voor amateurkunst, regionale culturele tradities en cultuuronderwijs opgemerkt. "Er is altijd wel aandacht geweest voor cultuurparticipatie, maar

'Nu gaat het over het belang van cultuur voor de kwaliteit van leven'

nooit zo veel en breed als nu. Opvallend is dat partijen vaak cultuur belangrijk noemen, omdat het zorgt voor gemeenschapszin en sociale cohesie. Ook benadrukken veel partijen het belang van de regionale identiteit die je met cultuur kunt uitdragen. Veel partijen, ook GroenLinks-PvdA, hebben het over streektales."

Volgens Knol past de aandacht voor regionale spreiding in een bredere trend. "Het achterblijven van het landelijk gebied, bijvoorbeeld op het gebied van zorg, het openbaar vervoer en de leefbaarheid, is al langer punt van aandacht. Provincies in het noorden, zuiden en oosten van het land roepen ook al heel lang dat

de verdeling van cultuurgelden niet evenredig is."

Minder aandacht dan gebruikelijk is er voor topkunst of voor de creatieve industrie, ziet Knol. "Kunst werd vaak gekoppeld aan economische groei en innovatie. Nu gaat het over het belang van cultuur voor de kwaliteit van leven. De term kunst wordt trouwens ook veel minder gebruikt dan cultuur."

De opleving van de interesse in amateurverenigingen en cultuuronderwijs komt na een periode van twintig jaar waarin steeds meer muziekscholen werden gesloten, kunstdocenten steeds slechter werden betaald en cultuuronderwijs op basisscholen vrijwel verdwenen. Weij vindt het positief dat het belang ervan nu weer gezien wordt, net als het feit dat de meeste partijen de norm van eerlijke betaling van kunstenaars hoog in het vaandel hebben.

Bezuinigingen
Maar ze heeft ook zorgen, want hoe worden de regionale spreiding en de eerlijke betaling straks betaald? Weij: "Veel partijen willen ook het lage btw-tarief voor cultuur loslaten. Dat baart me zorgen."

"Wij pleiten voor een 'zorgplicht' voor gemeenten en provincies voor cultuur, cultuureducatie en cultuurparticipatie. Net zoals gemeenten en provincies een zorgplicht voor de bibliotheken hebben gekregen. Zo voorkom je dat een tekort aan midde-

len bij gemeenten en provincies wordt opgelost door te bezuinigen op cultuur."

Ook Knol vindt het 'spannend' hoe de cultuurparagraaf van een nieuw regeerakkoord er straks uit gaat zien. "Gaaf de aandacht voor breedtecultuur en voor de regio zich vertalen in een andere verdeling van

NSC
Cultuur moet in iedere regio bereikbaar zijn: we pleiten voor een herverdeling van middelen voor kunst en cultuur waarbij er extra inzet nodig is in het landelijk gebied.

GL-PvdA
Cultuurparticipatie, amateurkunst en muziekverenigingen ondersteunen we extra. Wij hechten grote waarde aan regionale spreiding van culturele voorzieningen en subsidies.

VVD
Elke regio heeft eigen manieren waarop cultuur samen wordt beleefd. We hebben meer aandacht voor regionale culturele verschillen. Organisatoren van volkscultuur worden beter ondersteund en volkscultuur wordt een vol-

waardig onderdeel van de culturele basisinfrastructuur.

PVV
De PVV houdt van Nederland. Wij zijn trots op onze cultuur, identiteit en tradities. Die moeten we dan ook behouden. Niet uitwissen.

BBB
In een regio als de Achterhoek of Twente, waar mensen zichzelf 'Achterhoeker' of 'Tulker' noemen, de Zaansche, waar mensen zich Zaankanter noemen, daar voelen mensen zich verbonden in hun culturele identiteit. Het faciliteren en in stand houden van deze culturele tradities helpt mee aan de versterking van de sociale verbinding en noodscheep in onze regio's en streken.

budgetten? Dat zou passen in de trend, want ook de minister en de Raad voor Cultuur laten regionale spreiding al zwaarder meelullen bij cultuursubsidies."

de Verdieping 1415
Het dorps theater leeft op

Links: repetitie in de Sebastianskerk in Haarle. Boven: Magda Nij Bijvank geeft aanwijzingen.

Vrijtijdsspelers

Als de kerk sluit, leeft het dorps theater op

Overall in het land gaan amateurkoren ten onder. De Overijsselse Magda Nij Bijvank maakte met amateurs een toneelstuk over een koor in het dorp Haarle. 'Cultuur is hier geen luxe, het is noodzaak.'

tekst Sandra Kooke
foto's Herman Engbers

Het kruis heven het altaar is weggehaald, het altaar zelf zit weggestopt onder een podium. Over de kerkbanken hangen hier en daar jassen, ertussen staan meubels voor de techniek. Achter in de kerk, naast de tafel met kaarsjes om aan te steken (0,15 cent), staat een tafel vol koffiebekertjes en rollen koek.

De heilige Sebastianskerk in het Overijsselse Haarle maakt tijdelijk plaats voor

theater. Op het podium wordt geacteerd, eraan staan en zitten koorleden die sfeervolle, meertemig muziek zingen. Dagboek van een Dorpskoor: een toneelstuk over de teloegang en opleving van een dorpskoor, grotendeels gespeeld door amateurs. Geen alledaags thema. Maar zo herkenbaar.

Bijvoorbeeld voor Magda Nij Bijvank, een van de hoofdrolspelers, bovendien bedenker en medeproducent van het stuk. "Ik kom uit Haarle", vertelt ze in de pauze in de consistoriekamer van de kerk. "Hier ben ik geboren en getogen. Mijn dromen over theater zijn hier begonnen. In mijn jeugd greep ik alles aan wat er in het dorp op cultureel gebied te beleven was: ik speelde bij de toneelvereniging en ik zong in het kerkkoor van deze kerk."

Dat koor is nu weg, vertelt ze. Net als zoveel andere koren, fanfares, harmonieën en toneelverenigingen in de omgeving. "Jonge mensen zijn niet meer bereid zich structureel aan iets te binden. Alleen ad hoc. En in coronatijd dachten mensen: toch wel fijn, die vrije maandagavond. Dan loopt een vereniging leeg. Tegelijkertijd hebben we veel eenzaamheid en depressies in de samenleving, iedereen zoekt naar verbinding. Mijn antwoord: ga zingen, ga bij een vereniging."

Stil verdriet
In de voorstelling vertrekt de zoveelste dirigent. Mariëtte (Magda Nij Bijvank), die het amateurkoor altijd draaiende hield en steeds een nieuwe dirigent wist te strikken, geeft het nu op. Het koor gaat ter ziele. Maar dan komt er een oud-dorpsgenoot opdagen. Deze Vincent is inmiddels een BN'er geworden. Hij heeft iets persoonlijks uit te zoeken in het dorp en besluit het koor te gaan leiden. Er ontstaat een vonkje tussen hem en Mariëtte, maar ook de rest van het koor komt tot leven. En het stille verdriet achter de voordeur komt tevoorschijn.

De geslotenheid van een dorpsgemeenschap is een belangrijk thema voor Nij Bijvank. "Aan het leven in een kleine gemeenschap zitten fijne kanten: je kent elkaar en bent er voor elkaar. Maar de keerzijde is sociale controle en altijd het deksel erop houden. Ik kom veel in Amsterdam en vind de diversiteit aan mensen daar heerlijk. Terug in Enschede voel ik afkeer en een deken over me heen gaat. Er is niks mis met je een beetje aanpassen, ik ben van het harmonie-model, maar soms is het belemmend. In een dorp kan het zijn dat iedereen een geheim kent, maar niemand erover praat."

Het verhaal over het dorpskoor is honderd procent fictie, benadrukt Nij Bijvank. Ieder dorp kan zich erin herkennen. Maar het mooie is wel dat wat er fictief met het koor gebeurt nu in het echt in het dorp gaande is: door het theater komt Haarle weer tot leven.

Hulp van vrijwilligers
Want niet alleen bestaat de cast voor driekwart uit 'vrijtijdsspelers' - zangers en acteurs die door audities bij de plaatselijke amateurverenigingen uit de buurt zijn gevonden - ook de dorpsgemeenschap helpt mee. Nij Bijvank: "We krijgen hulp van vrijwilligers, ondernemers die bijvoorbeeld een loods aanbieden waar we kunnen timmeren, gratis B&B's. En de kerk waar we repeteren en vijf keer spelen, is gratis beschikbaar gesteld. De kerk zet de deur wagenwijd voor ons open. Dat vind ik waanzinnig mooi. Morgen is er zelfs een uitvaartdienst in ons decort."

"De kerk gaat sluiten, het wordt een bedrijfsverzamelgebouw of er komen woningen in. Door dit stuk komt de kerk nog één keer tot leven. Ik verwacht dat meer dan de helft van de inwoners van Haarle zal komen kijken. Al wat het maar om nog één keer in de kerk te zijn waar ze zijn gedoopt of getrouwd."

Spelen in een kerk vindt ze om nog een reden mooi. "Er zijn veel overeenkomsten tussen kerk en theater. Dat vond ik als kind al: je trekt iets moois aan, je gaat met elkaar iets meemaken en hopelijk kom je er anders uit. Die behoefte - met 'n allen door iets geraakt worden, aan het denken gezet wor-

den over het leven - dat doet cultuur."

De regio is niet sterk bedeeft met cultuur. Zeker in de vele dorpen van Overijssel is niet veel te beleven. En dat terwijl cultuur juist hier 'ongeloflijk belangrijk' is, aldus Nij Bijvank. "Voor de verbinding van de mensen. Bij theater kom je samen en krijg je iets mee van troost, herkenning, nieuwsgierigheid. Niet als in de kerk sta je bij theater stil bij de grote en kleine dingen des levens. En het helpt de kleurrijkheid, de diversiteit in de provincies bevorderen. Cultuur is hier, waar nog altijd wordt gewor-

steld met een calmergevoel, misschien nog belangrijker dan in de Randstad." Maar hoe haal je het publiek in de dorpen naar je toe? Locatietheater, is het antwoord van veel makers. Absoluut een trend in de regio, zegt Nij Bijvank, wijzend naar bijvoorbeeld de Twentse locatietheater Hanna van Hendrik of Het Pauperparadijs in het Drentse Veenhuizen.

Het heeft ook echt meerwaarde. Deze locatie, de kerk die gaat verdwijnen, past precies bij het thema van de teloegang van het koor. Ook in Bentelo en Enschede spelen we dit stuk in kerken die sluiten. Bovendien, de helft van de bezoekers uit een dorp

'De kerk zet de deur wagenwijd voor ons open. Dat vind ik waanzinnig mooi.'

zou nooit naar de schouwburg komen. Nu komt het theater naar hen toe."

Werken met vrijtijdsspelers (Nij Bijvank vormde het woord amateurs omdat er volgens haar een negatieve connotatie aan zit) past daarbij. Nij Bijvank houdt ervan.

"In de schouwburg kijk ik op een andere manier naar het spel. Hier zie ik het plezier waarmee vrijtijdsspelers hun rol neerzetten. En een zaal met 150 mensen die zo'n lol hebben over hoe hun Annie staat te spelen. Dat heeft een functie op zich."

Veel publiek
Veel locatietheater sluit aan bij de interesse in de eigen regionale geschiedenis. Denk aan de musical Dagboek van een kersdorp in Limburg, maar ook Hanna van Hendrik over het leven van boerin Hanna en haar familie, en De vergeten Twentse Lente over een staking in 1943 bij machinefabriek Stork in Hengelo. Het trekt enorm veel publiek. Nij Bijvank: "Ik wil me niet vergelijken met deze megaproducties. Dit is veel intiemer. Het was voor mij al ontzettend spannend om dit uit de grond te trekken. Ik had niet eens een zakelijk leider, die zijn hier namelijk niet te vinden. We hebben hier ook geen productiebureaus."

Veel politieke partijen pleiten in hun verkiezingsprogramma's voor meer geld voor cultuur naar de regio. Nij Bijvank veert op als ze het hoort: "Daar sta ik ontzettend achter. Hier krijg je vaak geen subsidie van het Fonds Podiumkunsten omdat het niveau niet hoog genoeg is. Maar hoe komen we verder als er geen geld is?"

"Zelf kreeg ik subsidie van de provincie, een Europees Fonds voor regio's en van het Fonds Cultuurparticipatie. En ik ben enorm geholpen door de schouwburg van Hengelo. Maar er is hier nu echt iets gaande op theatergebied. Ik zeg tegen producenten dat ze hiernaartoe moeten komen, hier gaat het gebeuren. Maar dan moeten landelijke en provinciale fondsen het wel ondersteunen en snappen hoe belangrijk het is. Cultuur is geen luxe, het is noodzaak. Just here."

Dagboek van een dorpskoor, een initiatief van Magda Nij Bijvank, de Erigoedopraade en schouwburg Hengelo, speelt vanaf zaterdag in kerken in Haarle, Bentelo en Enschede. Dagboek van een dorpskoor is

Colofon

Kunsten '92

Herengracht 62

1015 BP Amsterdam

info@kunsten92.nl

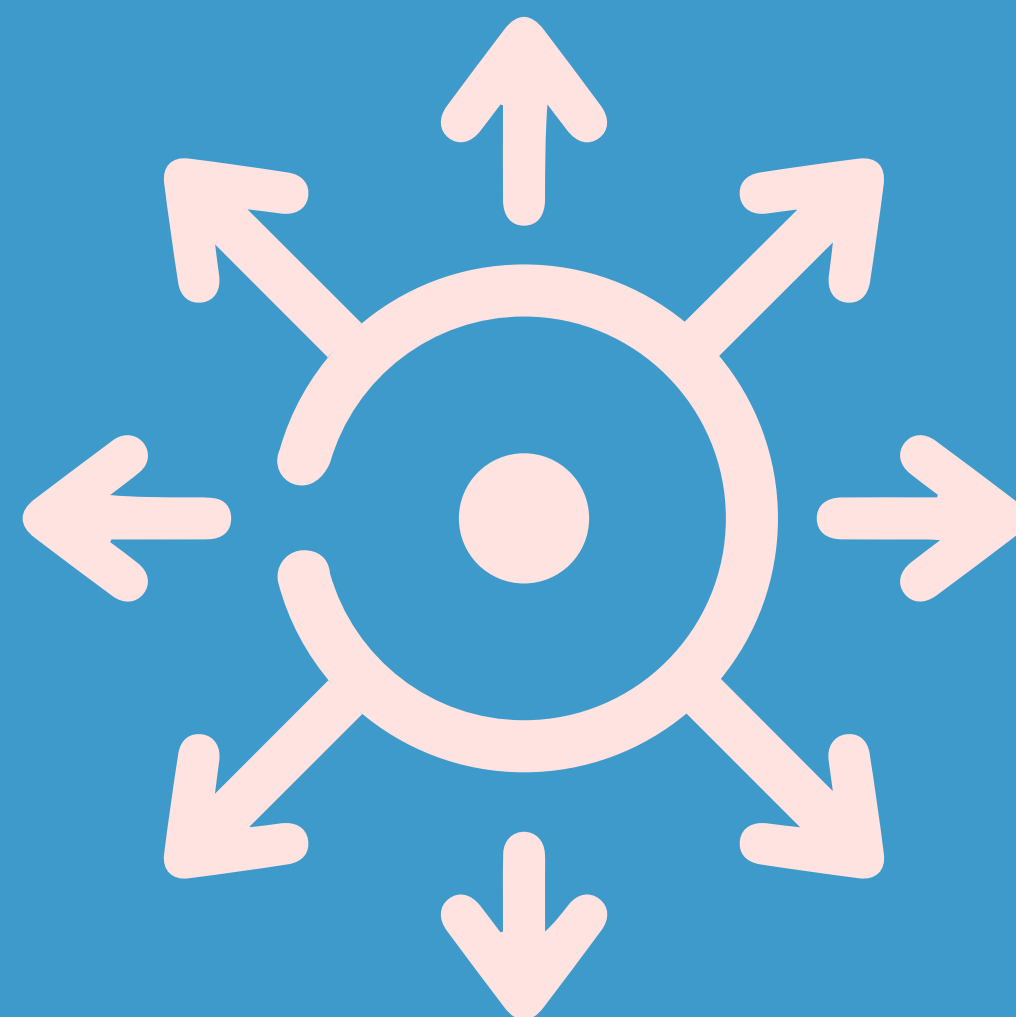
www.kunsten92.nl

fotografie Kunsten '92

ontwerp OVERHAUS ontwerp en communicatie

© 2024

Kunsten'92